

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

DIZIPLINA-GIZARTETIK KONTROL-GIZARTERA

Maidor Aretxabaleta Lorenzo
Zuzendaria: Iban Ayesta Aldanondo

Kriminologiako Graduaren baldintzak betetzeko aurkeztutako lana

Zuzenbide Fakultatea
Euskal Herriko Unibertsitatea/Universidad del País Vasco
2023ko ekainaren 15a

DIZIPLINA-GIZARTETIK KONTROL-GIZARTERA.

Maidor Aretxabaleta Lorenzo

Zuzenbide Fakultatea

Euskal Herriko Unibertsitatea/Universidad del País Vasco

2023ko ekainaren 15a

Esker onak

Nire esker ona adierazi nahi diet unibertsitate-etapa osoan nirekin egon diren eta nire hazkunde pertsonalean eta akademikoan funtsezkoak izan diren pertsoneri. Lau urte hauetan esperientzia paregabea bizi izan dut, une ahaztezinez betea, baina baita erronka eta zailtasunez betea ere, ingurukoen laguntzari esker gainditu ditudanak.

Lehenik eta behin, eskerrak eman nahi dizkiot nire familiari, bereziki gurasoei eta aiton-amonei, nire bizitzan funtsezko euskarria izateagatik. Beti egon dira hor ni babesteko eta motibatzeke, baita unerik zailenetan ere.

Bigarrenik, eskerrak eman nahi dizkiot nire tutore Ibaneri, nire TFG egiten lagundu didalako. Nire beharrak ulertu ditu eta une oro laguntza eta ezagutzak eskaini dizkit. Izan duen pazientzia, ulermena eta dedikazioa direla eta, bide hori askoz ere eramangarriagoa izan da.

Hirugarrenik, eskerrak ematen dizkiet nire lagun eta ikaskideei, motibazio eta poztasun iturri izan baitira lau urte hauetan. Barreak, aholkuak eta baldintzarik gabeko babesa direla eta, etapa hau are bereziagoa izan da. Espero dut elkarrekin askoz ere une gehiago partekatzea, eta eraiki dugun adiskidetasun honek betiko irautea.

Laugarrenik, eskerrak eman nahi dizkiet nire Donostiako pisukideei. Etxean sentitzea gauza handia eta zaila da, baina zuek, lau urtez inguratu gaituzten pareta zuri hauek, etxe bihurtu dituzue. Asterik okerrenetan ere eutsi diogulako elkarri, non dena kexak eta abandonatzeko gogoak ziren (batzuenak beste batzuenak baino gehiago). Besterik gabe, gure artean hain ezberdinak izanda ere osatu dugun harremanagatik, eskerririk asko.

Azkenik, eskerrak eman nahi dizkiot Euskal Herriko Unibertsitateari, ospe eta bikaintasun akademiko handiko erakunde batean Kriminologia ikasteko aukera emateagatik. Profesional gisa hazten jarraitzea espero dut eta, etorkizunean, hainbeste eman didan unibertsitate honekin harremanetan jarraitzea.

AURKIBIDEA.

1. LABURPENA.	5
2. GARAPEN JASANGARRIKO HELBURUAK	8
3. SARRERA	8
4. HELBURUAK ETA METODOLOGIA	13
5. MICHEL FOUCAULT	15
a. Foucault-ek egindako boterearen analisia.	16
6. DIZIPLINA-GIZARTEAK	20
a. Supliziotik diziplinara.	20
b. Diziplina gizarteak	24
7. KONTROL GIZARTEA.	29
a. Errendimendu gizartea	32
8. MASS MEDIA	35
a. Populismo politikoa eta punitibismoa	42
i. 10/2022 Lege Organikoa, irailaren 6koa, sexu-askatasunaren berme integralari buruzkoa	47
9. ZIGORRA	51
a. Espetxe-zigorra	52
i. Teoria abolisionistak	54
10. ONDORIOAK	56
11. TXOSTEN EXEKUTIBOA	59
12. ERREFERENTZIAK	64

1. LABURPENA.

Lan honetan, Foucault-ek izendatutako diziplina-sozietatik Deleuze-k aztertutako kontrol-sozietatera egon den igarotzea aztertuko da. Horri esker, historian zehar izan diren aldaketak ulertu ahal izango ditugu, zigorretik hasi eta kontrol sozialari eutsi ahal izateko erabili diren tresnetaraino. Hala ere, kontrol-elkarteak ez dira deskribatu diren ondorengo bakarrak izan, Han filosofo korear amerikarrak Deleuze-ren analisiaren aurka egin baitzuen, eta Foucault-ek deskribatutakoari jarraitzen zion beste gizarte bat azaldu zuen, nekearen edo errendimenduaren gizartea. Baina, zerbaitetan ados badaude Deleuze eta Han, gaur egun gailurik boteretsuenetako bat komunikabideak direla da. Foucault-en ideia asko tresna berri hauekin alderatu daitezke; adibidez, Foucault-ek aztertutako diskurtso-praktikak hedabideek gauzatzen dituzte, gizartean jakintza eta egia bat inposatzeko helburuarekin. Askotan, hedabideek aliantzak dituzte alderdi politikoekin, eta alderdi horien irismena hauteskunde-kanpainaren mesedetan erabiltzen dute. Boterea irabazteko moduetako bat punitibismoaren bidez da: “zenbat eta urte gehiagoko espetxealdia, orduan eta delinkuentzia gutxiago” diskurtsoa zabalduz, eta asko dira herritarren eskarien mende dauden politikariak. Horrela, saihestu egiten da arazoa errotik aztertzea eta erantzun eraginkorragoak bilatzea. Izan ere, kontrol-gizarteetan geroz eta aukera gehiago daude zigorra gauzatzeko espetxetik at, hau da, gaur egun badaude presoak espetxerik gabe kontrolpean izateko mekanismoak ere.

HITZA GAKOAK: 1) Boterearen analisia, 2) praktika-diskurtsiboak, 3) Michel Foucault, 4) Mass Media eta 5) Zigorra.

RESUMEN

En este trabajo se analiza el paso de la sociedad disciplinaria designada por Foucault a la sociedad de control analizada por Deleuze. Esto permitirá entender los cambios que se han producido a lo largo de la historia, desde el castigo hasta las herramientas que se han utilizado para poder mantener el control social. Sin embargo, las sociedades de control no han sido las únicas posteriores que se han descrito, pues el filósofo coreano americano Han se opuso al análisis de Deleuze y expuso otra sociedad que seguía lo descrito por Foucault, la sociedad del cansancio o del rendimiento. Pero, si en algo están de acuerdo Deleuze y Han es en que hoy en día uno de los dispositivos más poderosos son los medios de comunicación. Muchas de las ideas de Foucault son comparables a estas nuevas herramientas; por ejemplo, las prácticas discursivas analizadas por Foucault son llevadas a cabo por los medios de comunicación con el objetivo de imponer un conocimiento y una verdad en la sociedad. En muchas ocasiones, los medios de comunicación mantienen alianzas con partidos políticos cuyo alcance utilizan en beneficio de su campaña electoral. Una de las formas de ganar poder es a través del punitivismo, difundiendo el mensaje de “cuantos más años de prisión, menos delincuencia”, y son muchos los políticos sometidos a las demandas de los ciudadanos. De esta forma se evita analizar el problema de raíz y buscar respuestas más eficaces. De hecho, en las sociedades disciplinarias cada vez hay más posibilidades de hacer efectiva la pena fuera de prisión, es decir, hoy en día también hay mecanismos para controlar a los presos sin necesidad de prisión.

PALABRAS CLAVE: 1) Análisis del poder, 2) Prácticas discursivas, 3) Michel Foucault, 4) Mass Media y 5) Castigo.

ABSTRACT

This paper will address the transition from the disciplinary society named by Foucault to the control society analyzed by Deleuze. This will allow us to understand the changes that have occurred throughout history, from punishment to the different instruments that have been used to maintain social control. Even so, the societies of control have not been the only successors that have been described, since the Korean American philosopher Han, went against Deleuze's analysis and exposed another society that followed the one described by Foucault, the society of exhaustion or performance. But if Deleuze and Han agree on anything, it is that one of the most powerful devices today are the media, which exercise the discursive practice analyzed by Foucault in his analysis of power to impose knowledge and truth on society. On many occasions, the media have alliances with political parties, which use their reach to benefit their electoral campaign. One of the ways to gain power is through punitivism, through the slogan "the more years in prison the less crime" and many politicians are carried away by the demands of citizens, thus avoiding to study the problem from the root and seek more effective answers than the custodial sentence, the confinement par excellence from disciplinary societies.

KEY WORDS: 1) Analysis of power, 2) Discursive practices, 3) Michel Foucault, 4) Mass Media and 5) Punishment.

2. GARAPEN JASANGARRIKO HELBURUAK

Boterea eta kontrol soziala. Lan honen helburua da diziplina-gizartetik kontrol-gizartera igarotzean gertatu diren aldaketak aztertzea, eta Michel Foucault-ek diziplina-sozietateetan egin zuen botere-azterketa kontrol sozietateetan nagusi diren teknologia berriekin lotzea.

3. SARRERA

Nahiz eta Foucault-ek ez zuen inolako azterketarik egin kontrol-gizarteei buruz, lanean zehar ikusiko da haren ideiak gaur egun ere aplikagarriak direla, bereziki, boterearen analisisan erabilitako ideiak, non, besteak beste, diskurtso-praktiken eragina aztertzen den. Foucault-en ikuspegiaren barruan, diskurtsoak subjektibotasunaren ekoizle gisa uler daitezke, hau da, diskurtsoek pertsonen subjektibotasuna eratzen eta eraikitzen laguntzen dutenez, praktika diskurtsiboak gai dira gure pertzepzioak, sinesmenak, balioak eta emozioak moldatzeko (Botticelli, 2011). Baina diskurtsoa boterearen tresna eta efektua da, kontrolatuta, hautatuta eta antolatuta dagoena (Osorio, 1984). Botereak diskurtsoak artikulatzeko eta legitimatzeko ahalmena du, eta diskurtso horiek, aldi berean, jakintza sortzen dute (Palazio, 2017).

Beraz, jakintza eta boterea beti daude estu lotuta eta inplikaturik. Foucault-ek harreman hau eta boterearen analisisan garatutako ideia guztiak diziplina-gizarteetan oinarrituta azaldu zituen, non giza zientziek jakintza sortzen zuten, eta jakintza horretara mugatu behar zen gizabanakoa. Diskurtso horiek akademiko hutsaren mugak gainditzen zituzten, eta gizarte-sare osora hedatzen ziren, hau da, egia eta arau-multzoak zirkulazioan jartzen zituzten, eta egia eta arau horiek bete eta jarraitu egin behar ziren (Gil, 2011). Baina, Foucault-ek boterea harreman sozialetan, erakundeetan, pentsamendu egituretan, praktika sozialetan eta diskurtsoetan agertzen dela zioen, eta azken hau da nagusiki gaur egun oraindik bere ideiak erabiltzearen arrazoietako bat (Delgadillo, 2012).

Izan ere, Foucault-en boterearen analisiak bere garaian izan zuen eragina eta gaur egun izaten jarraitzen duen eragina ulertzeko, diziplina-gizartetik kontrol-gizarterako trantsizioa aztertu behar da. Diziplinan gizabanakoen kontrola izateko erabiltzen zen teknika

nagusia itxialdia zen, baina jada ez du behar bezala funtzionatzen, beste teknika batek ordezkatu baitu, kontrol-gizarteena, bere funtzionamendurako espazio itxien beharrik ez duena. Adibidez, gaur egun ugaritu egin dira etxeko mediku-asistentziak (ospitalea etxera eramaten duten osasun-ekipo osoak); urrutiko unibertsitateak; baita presoak espetxerik gabe kontrolpean izateko mekanismoak ere, nahiz eta espetxeak diziplina-gizarteen arrasto handienetako bat izaten jarraitu. Horregaitik, nahiz eta gaur egun etengabe hitz egin hezkuntza, osasuna eta justizia erreformatzeko beharraz, edozein erreforma porrotera kondenatuta dago, desagertzeraz bideratutako erakundeak baitira eskola, ospitalea edo kartzela, desagertzeko bidean dagoen gizarte mota baten parte direlako, diziplina-gizartea hain zuzen. Lanean zehar bi gizarte hauek indibidualki aztertuko dira (Fernández, 2000).

Michel Foucault-ek izendatu zituen diziplina-gizarteak, baina ez ziren bakarrak izan. 1975.urtean idatzitako *“Vigilar y Castigar”* obran (sakonki aztertuko den liburua) gizarte-subiranoetatik diziplina-gizartera egondako aldaketak isaldu zituen. Berak izendatu eta aztertu zituen gizarte-diziplinak, baina hauek ezin dira ulertu hauetara heldu arte egon zen trantsizioa deskribatu gabe (Preciado, 2020). Diziplinen aurreko gizarteak subiranoak izan ziren, non erregearen boterea botere zigortzailea zen, eta erregeak arerio izendatzen zuen horren heriotza agin zezakeen. Zigor mota hau antzerki-arkitektura baten pean gauzatzen zen, hau da, erruztatua publikoki exekutatu zen. Gizarte honetan ez zegoen panoptikorik, antzerki-arkitektura baizik. Zigor hauetan sufrimendua zen nagusi: bortxakeria, oinazea, odola, heriotza. Ez zegoen subjekturik, subiranoarenak ziren gorputzak baino ez zeuden, eta bere legeen aurkako edozein erasoren aurrean, subiranoak mendeku hotz eta higuingarriagoa izateko eskubidea zuen (Becerra, 2013).

Baina XVII. mendearen amaieran eta XIX. mendearen hasieran hasi ziren Foucault-ek “diziplina-sozietate” bezala izendatu zituen gizarteak agertzen, non sistema judizialaren eta penalaren erreforma eta berrantolaketa gauzatu zen (Blohemia, 2021). “Bizitzen uztea edo heriotza agintzea” eredia, non subiranoak zuen botere absolutua hiritarra zigortzeko ahalmenean. Diziplinetan bizitzaz jabetu nahi zen, ez bizitza kentzeko, baizik eta administratzeko. Hauetan kontua ez zen subiranoak heriotza gauzatzeko zuen boterea, baizik eta gorputza baliozkoa eta baliagarria bihurtzea (Botticelli, 2016).

Diziplina-sozietateetan zigorraren betearazpenak ikuskizun publikoa izateari utzi zion, administrazio-arazo batean bihurtuz. Egia da kasu batzuetan zigorra gorputzarekin lotuta

zegoela oraindik (gillotina, adibidez), baina ikuskizun publiko eta sufrimendu hori ezabatu egin zen. Hori posible izan zen kartzelari esker, kriminala leku itxi batean giltzapetzea, bakartzea, zuzentzea eta indartzea; eta, bide batez, funtzionario berri batzuk sortzea ahalbidetu zuen, bakoitzak bere zereginekin: polizia, abokatuak, psikiatrak, psikologoak, gizarte-laguntzaileak eta abar (Pinochet, 2013).

Vigilar eta Castigar obran ondo ikusten da gizarte batetik bestera zigorrak izan dituen aldaketak ez direla zigorrak hobetzeagatik edo gizatiartzeagatik izan, normalean esaten den bezala, baizik eta mendebaldeko gizarteen aldaketa politiko-ekonomikoei erantzuten dien eraldaketa dela gehienbat. Beraz, ekonomiari eta politikari begirako zigor-metodoen azterketa bat da (Álvarez-Villareal, 2010).

Diziplina-gizarteetan gorputza makina gisa deskribatzen da, eta diziplina gizabanakoak sortzen dituen teknologia bezala deskriba daiteke. Gorputzaren erabilgarritasunean eta otzantasunean oinarritu zen, gizabanakoa kontrol-sistema eraginkor eta ekonomikoetan integratzea nahi zelako. Gorputza espazioan erraz jar zitekeen, mugi zitekeen eta trukagarria izan zitekeen elementu bihurtu zen, eta Foucault-ek esan zuen bezala subjektua engranaje baten parte bihurtu zen. Lehen gizabanakoak aulki bat nola egin bazekien, orain iltze bat mailukatuko du, produktua pasatuko du, beste taula bat etorriko da eta berriro mailukatuko du, eta langileak hori bakarrik jakingo du egiten (Serrano, 2009).

Diziplinaren gorputzak otzanak ziren, esleitzen zitzaizkien zereginak betetzeko eta ematen zitzaaien lekua betetzeko etxekotuta baitzeuden (Bidegain, 2011). Diziplina produkzio-erritmoek gorputza menderatzeko egiten zuten ekintza bezala deskribatzen da, diziplina-erakunde bidez lortu izan zena: fabrika, eskola, unibertsitatea, kartzela, asiloa, ospitalea edo eroetxea. Erakunde hauek subjektua menderatzeko sortu ziren (Gómez, 2020); baina horretarako beharrezkoa zen erakunde hauek itxiak izatea, subjektua espazio jakin batean kontrolatuta egoteko eta subjektuengan zaintza handiagoa eduki ahal izateko, azkenean, gizabanakoak erakunde barruan zeuden bitartean beti egongo baitziren kontrolpean (García, 2014).

Ideologo askok erakundeetako mikrobotere egitura horiek Benthamek deskribatutako sistema panoptikoarekin lotu zituzten, panoptikoa gizabanakoaren gaineko boterea ahalbidetzen duen forma arkitektonikoa baita, eskoletarako, ospitaleetarako, espetxeetarako,

erreformatarioetarako, ostatuetarako edo lantegietarako balio duen erakunde moduko bat.(Pinochet, 2013).

Baina, II. Mundu Gerraren amaieratik, diziplina-sozietateak atzean utzi eta Deleuze-k deskribatutako kontrol-gizarteetan sartzen gara. Horregatik, hurrengo azterketa-eremua gizarte kontrolen analisisian zentratuko da, eta Foucault-en ideiak gizarte berri honetan zelan aplikatu daitezkeen aztertuko da. Orain, ez dira itxialdi zentroak behar izango herritarren gaineko kontrola gauzatu ahal izateko (diziplina-gizarteetan gertatzen zen bezala), aire librean egonda ere kontrolatu ahal izango baitira subjektuak, haien jokabideetan eta pentsamenduetan eraginez (García, 2014). Honakoa gauzatzeko erabiliko diren tresnak aztertuko dira, eta ikusiko dugun bezala, tresna hauek etengabeko kontrolaren eta bat-bateko komunikazioaren bidez funtzionatzen dute (Requena, 2004).

Komunikazio- eta informazio-teknologia berriak dira diziplina-sozietateetatik kontrol-sozietateetarako trantsizioan agertuko diren kontrol-teknologia berrietako bat, eta honen azterketa sakona egingo da, aurrerago ikusiko den bezala, honek gizarte-ordena desberdina ezarriko baitu. Gaur egun, zaintza nola gauzatzen den azaltzeko, norabide bakarreko panoptikoaren ideian oinarritutako boterearen irudikapen klasikoaren azalpenak ez du balioko, horregatik, gaur egungo egoerarekin bat egiten duten azalpen berriak ikertuko dira, Foucault-en ideiekin zerikusia izango dutenak (Requena, 2004).

Kontrol-gizarteetan komunikabide masiboak gizartearen gainegitura politiko-ideologikoaren parte dira, eta honen inguruko azterketa zazpigarren puntuan aztertuko da. Hauek Estatuaren intereserako funtsezko mekanismoak dira, klase edo sektore sozial batek beste baten gainean duen nagusitasunari eusteko eta honen eraikuntza erreproduzitzeko gai diren tresnak. Oro har, komunikabideek, Mass Media izenez ere ezagutzen direnek, munduko korporazio eta boteregune handien interes politiko eta ekonomikoei erantzuten diete. Politikari askok, publizitate-espazioei, informazio-programei eta iritzi-programei esker komunikabide horiek duten hedapen- eta propaganda-funtzioa aprobetxatuz, jokabide-, balio- eta sinesmen-eredu bat eraikitzen duen agenda bat proposatzen/inposatzen dute, hedabideak menderatzeko arma handienetako bat baitira. Horregatik, jakin behar da nortzuk diren hedabideen atzetik dabiltzanak eta zer beste jarduera ekonomiko eta politiko egiten dituzten (Feo y Feo, 2013).

Zuzenbide edo kriminologia gaietan adituak diren pertsona askok ados daude zuzenbide penalaren mugak hautsi egiten direla komunikabideetatik datozen eskakizun irrazionalen hedapenaren aurrean, eta horrek zigor-populismora garamatza. Populismo politiko horren funtsa hedabideak aprobetxatzean datza diskurtso bat zabaltzeko helburuarekin. Kriminologia mediatikoaren bidez, delitu baten biktimen minean oinarrituta; sare sozialen bidez, herritarrek hainbat krimenen zigorgabetasunaren eta indarkeriaren aurrean duten gorrotoan oinarrituta; lege-ekimeneen bidez, zigorrak handitzea helburu hartuta, hauteskunde-etekinak lortzeko; eta, azkenik, epaileen erabakien bidez, askatasunaz gabetzeko zigor handiagoak emateko. Laburbilduz, zigor-populismoaren espektroak zigor-sistema osoa irrazional bihurtzeko mehatxua egiten du (Tovar, 2021, p.31-32)

Nolanahi ere, kontrol-sozietateak ez ziren izan Foucault-ek deskribatu zituen diziplina-sozietateen oinordeko bakarrak, Byung-Chul Han filosofo korear/alemaniarrek Deleuze-ren kontrol gizartearen aurka egin baitzuen. Han-en ustez, Foucault-en diziplina-sozietatea, ospitaleak, psikiatrikoak, kartzelak, kuartelak eta lantegiak dituen, errendimendu-sozietate bihurtu da. Autore horren arabera, errendimenduaren gizarteak sortzen duen positibotasunak areagotu egiten du diziplinetan, kontrolean eta betebeharrean oinarritutako produktibitatea. Zentzu honetan, errendimenduaren subjektua bere buruaren menpe dago, obediencia foucaultiarren subjektua ez bezala. Hala ere, ez atxikitze horrek ez luke askatasunera eramango, baizik eta errendimendua maximizatzea helburu bakartzat duen autoesplotaziora. Benetako askatsaun paradoxaren aurrean egongo ginateke.

Han berak onartzen du errendimenduaren gizarteak jarraitutasuna adierazten duela diziplina-erakundeekiko, eta jarraitutasun horrek diziplinek ezarritako mekanismoak hobetu eta eraginkor bihurtzen dituela. Azken finean, eskolak existitzen dira oraindik, baita lantegiak, psikiatrikoak eta espetxeak ere, eta haien diseinu arkitektoniko eta instituzionalak ez dira asko aldatu XIX. mendeko aurrekoen aldean. Izan ere, zalantzan jartzen ez dena da nola aditu eta komunikabideek gaur egun duten eragina, bai Deleuze-k deskribatutako kontrol gizartearen, bai Han-ek deskribatutako errendimendu gizartearen (Ligarribay, 2021).

Baina, Han eta Deleuze alde batera utzita, argi dagoena da espetxeak direla diziplina-gizarteek utzi duten aztarnarik handiena. Hauek izango dira gure lanaren azken azterketa, espetxeak baitira oraindik zigor nagusia. Espetxe-sistemaren xedea ez da arau-haustea ezabatzea, baizik eta arau-haustea bereiztea, banatzea eta horiek erabiltzea

kontrolari eutsi ahal izateko. Ildo horretan, Foucault-ek proposatu zuen zigor-sistema ilegalismoak administratzeko modu bat dela, batzuk onartuz eta beste batzuk zapalduz. Historian zehar zigorrean eman diren aldaketa guztiak kontrola ezartzeko moduetan izan diren aldaketekin batera joan dira. Baina, aldaketa hauek dira zigorraren humanizazio gisa ematen, baizik eta gizabanakoak zigorra normalizatzeko modu gisa (Álvarez-Villareal, 2010).

Oso argigarria da nola aditu eta komunikabide askok adierazten duten zigorraren mehatxuak balio duela pertsonen deliturik ez egiteko, jokabide jakin batzuen aurrean zigorrak handitzeak ez duenean inoiz eraginik izan delinkuentzia-tasa murrizteko. Zalantzarik gabe, kontrola iraunarazten jarraitzeko eta gizarteari mehatxua helarazten jarraitzeko bitarteko bat da zuzenbide penala, eta zigorra da gizartearen gatazkak konpontzeko, pertsonen ongizatea emateko eta gutxieneko segurtasun-estandarrak eskaintzeko tresna bakarra (Francés y Restrepo, 2019, p. 32).

Hala ere, asko dira baliabide horren atzean dauden itzalak, eta asko dira, halaber, sektore sozial eta akademiko desberdinek egiten dituzten kritikak. Ildo horretan, adibideak jartzearen, 2015ean sartutako espetxealdi iraunkor berrikusgarriak, Herritarren Segurtasuna Babesteko Lege Organiko berriak (“ley mordaza” bezala ere ezaguna dena), edo jokabide berriak kriminalizatzeak, hirurogeiko eta hirurogeita hamarreko hamarkadetan nabarmendu ziren espetxeko tesi abolizionistak, batez ere Europako iparraldeko herrialdeetan, berriz ere eragin nabarmena izatea eragin dute azken urteetako eztabaida sozialean (Francés y Restrepo, 2019, p. 11).

4. HELBURUAK ETA METODOLOGIA

Berrikuspen bibliografiko honen bidez lortu nahi izan den lehen helburua Michel Foucault filosofoaren analisi eta ideiak sakonki aztertzea da. Hainbat metodologia erabili dira landu zituen gaiak sakonago ulertzeko. Lehenik, “*Vigilar y Castigar: El nacimiento de la prisión*” lan ospetsua aztertu da, diziplina-gizartearen printzipioetan gertatu zen aldaketa behar bezala tratatu ahal izateko, non gorputza zigortzetik arima zigortzera pasatzen baita, eta non subiranoak botere absolutua izateari uzten dion, Estatuari pasatuz. Liburu hau aztertu ondoren, metodologia bat erabili da Foucault-en eta diziplina-elkartearen botere-analisisa sakonago aztertzeko. Informazio-guneak, aldizkariak eta artikuluak bilatu dira, hala nola, “*Dianlet*”, “*Revista de Humanidades*”, “*Revista de Educación y pensamiento*”, eta

“*Saberes: Revista Interdisciplinar de Filosofía eta Educação*”, eta, besteak beste, hurrengo gako-hitzak erabili dira, “*Michel Foucault*”, “*microfísica del poder*”, “*técnicas disciplinarias*”, “*instituciones de encierro*”, “*saber y poder*”. Gainera, Graduoko hainbat gaitan iradokitako liburuak eta egileak kontsultatu dira, hala nola “*Delituen eta Zigorren Bilakaera Historikoa*” edo “*Delituaren eta Zigor Kontrolaren Soziologia*” eta Euskal Herriko Unibertsitateko (UPV/EHU) liburutegien bidez kontsultatu dira.

Bigarren helburua, aldiz, gaur egungo gizarte modernoaren azterketan oinarritzen da, Foucault-ek deskribatutako diziplina sozietateen ondorengoak. Horretarako, Deleuze-ren ideiak erabili dira, batez ere “*Posdata sobre las sociedades de control*”-en egindako analisia. Horretaz gain, Han filosofo korear amerikarrak beste gizarte bat proposatu zuen diziplina-gizartearen oinordeko gisa, eta hori ere aztertu egin da lanean. Horretarako, “*La Sociedad del Cansancio*” sakonki azteru da.

Kontrol-gizartearen barruan, komunikabideak dira tresnarik bereizgarrietako bat, non populismo politikoak eta populismo zigortzaileak garrantzia handia duten. Hauek aztertzeko, informazio guneak, aldizkariak eta artikulak bilatu dira, hala nola, “*Scientific Electronic Library Online (SciELO)*”, “*Revista Española de Ciencia Política*”, “*El País*” “*Teoría & Derecho. Revista De Pensamiento jurídico*”. Eta, besteak beste, hurrengo gako-hitzak erabili dira, “*influencia de los mass media*”, “*relación mass media y política*”, “*populismo punitivo*”, “*mass media y cultura del castigo*”, “*populismo electoral*”. Gainera, Graduoko hainbat gaitan iradokitako liburuak eta egileak kontsultatu dira, hala nola “*Krimen Arloko Politika*” eta Euskal Herriko Unibertsitateko (UPV/EHU) liburutegien bidez kontsultatu dira.

Azken helburua itxialdi-zentro nagusia azterzea izan da, diziplina-elkarteen aztarnarik nabarmenena, espetxea. Horretarako, Foucault-en ideia batzuk berreskuratu dira eta teoria abolizionistek buruzko analisia egin da, *¿Se puede terminar con la prisión? Críticas y alternativas al sistema de justicia penal* liburuak sakonki aztertz. Izan ere, hainbat informazio guneak, aldizkariak eta artikulak bilatu dira baita ere, “*Revista Latinoamericana De Estudios De Seguridad*”, “*Euphorion*”, “*Revista Omnia*” edo “*Revista española de investigación criminológica*”. Gune hauetan, hala nola, hurrengo gako-hitzak erabili dira, “*institución de encierro*”, “*prisión moderna*”, “*Foucault y castigo*”, “*abolición de la prisión*”.

5. MICHEL FOUCAULT

Michel Foucault, filosofo frantziarra, Poitiersen (Frantzia) jaio zen 1926an, eta Parisen (Frantzia) hil zen 1984an, 57 urte zituelarik. Filosofia ikasi zuen Pariseko École Normale Supérieuren, eta Clermont-Ferrand eta Vincennesko unibertsitateetan irakasle aritu zen, eta ondoren, Collège de Francen sartu zen, 1970. urtean. Nietzschek, Heideggerrek eta Freudek eraginda, *Las palabras y las cosas* (1966) izeneko entseguan kulturaren aurrerapenaren kontzeptuari kritika garrantzitsua egin zion, garai bakoitzeko diskurtsoa «paradigma» jakin baten inguruan egituratzen dela uste baitzuen. Bigarren etapan Foucault-ek boterearen eztabaidara zuzendu zuen bere interesa, eta *Vigilar y castigar* (1975) lanean, torturatik espetxeratzeko trantsizioaren azterketa egin zuen. Hauetaz gain, beste hainbat obra idatzi zituen, besteak beste, *Locura y civilización* (1960) eta *La arqueología del saber* (1969) (Fernández y Tamalo, 2004)

Michel Foucault XX. mendeko filosofo irakurrienetako eta aipatuenetako bat da, eta pentsamendu garaikidearen funtsezko ideiak garatzen edo birdefinitzen lagundu zuen. Horren ondorioz, hainbat diziplinek, hala nola historiak, filosofoak, kritika literarioak, soziologiak edo zuzenbideak, beren analisi-metodoak eta arazoak birpentsatu zituzten, beren bizitasuna agortzetik oso urrun dagoen obra baten argitan. (Castro, 2019)

2007an, Foucault *ISI Web of Science*-n agertu zen humanitateen arloan gehien aipatzen diren liburuen egile gisa (Puerta, 2014). Historialaria, psikologoa, filosofoa eta gizarte-teorikoa zen, eta bere ideiek eragin handia izan zuten garai hartan. Mundu osoan ezaguna izan zen gizarte-erakundeei buruz zituen ideietatik, batez ere espetxeei, osasun-sistemari eta psikiatriari buruz zituen ideietatik, bai eta giza sexualitateari buruz egindako ikerketetatik ere. Hasieran, Foucault-ek psikologikoaren eta osasun mentalaren esparruak jorratu zituen gehienbat, baita hauek kontrolatzen duten erakundeak ere aztertu zituen, baina bere ekarpenik garrantzitsuenak eta ezagunenak gizarte-zientzien eta politikaren arlokoak dira.

Collège de Franceko irakaslea izan zen 1971. urtearen hasieratik 1984ko ekainean hil zen arte. Pentsalari frantsesak ikertzaile bezala ere jokatu zuela esan dezakegu, hau da, bere garaiko hainbat eremu aztertu zituen, eta hauen inguruko kritika sakonak egin zituen,

arazo-eremuak aztertuz eta botere harremanenetan erabiltzen zen diskurtsoaren analisia eginez. Foucault boterearen mekanismoen eta jakintzen ikertzailea izan zen, ez boterea zientzia kontzeptu gisa, baizik eta kritikoa izan zen boterearen ondorioekin diskurtso zientifikoari eta erakunde itxien barruko funtzionamenduari dagokienez, hau da, unibertsitateari, eskola-aparatuari edo gizartearen aparatu politikoari dagokionez. Hots, berak eginiko kritika ez zen boterearen kontzeptu orokorraren inguruan izan, baizik eta bere ikerketak botereak gizarte-harremanetan duen eraginean zentratu ziren. Foucault-en miaketek dimentsio kritikoa ekarri zuten beti (Ávila-Fuenmayor, 2006).

a. Foucault-ek egindako boterearen analisia.

Aldaketa sozial handiko garai batean bizi izan zenez, Foucault-ek interes handia erakutsi zuen bere testuinguru sozialeko problematikekin, eta gogoeta bikainak egin zituen garai horretako botere-sistemaren eta botere-harremanen inguruan. Zehaztu behar da botereaz hitz egitean, Foucault ez zela gobernuaren edo erakundearen boterera soilik mugatzen, baizik eta gizartearen eremu guztietan ematen ziren botere-harremanak hartu zituela kontuan (Robira, 2018).

Bere helburua ez zen boterearen teoria garatzea, baizik eta boterearen inguruko analisi bat egitea. Botere-harremanak sortzen ziren lekuak aztertzea zen bere helburua, hau da, botere-harreman horiek ematen ziren gizarte-eremu zehatzak aztertzea. Boterearen eredu juridikoa Erdi Arotik zetorren, monarkia eta Estatu sendotzen joan zirenean, eta indarraren erabilera monopolizatuz joan zenean, feudalismoaren berezko botere sakabanatuei gailenduz. Prozesu historiko horretatik aurrera, boterearen ordezkari bat bateratua eratzen hasi zen, legearekin bat egin zuena, eta debekutik eta zehapenetik abiatuta funtzionatu zuena (Traverso, 2018).

Bere lanetan zehar erakutsi zigun mendebaldeko gizarteetan eta, oro har, gizarte ororen barruan, boterearen presentzia eta botere-harremanak bide ugari bidez agertzen direla. Foucault-en arabera, boterea ez da norbaitek duen zerbait, erabiltzen edo egiten den zerbait baizik, eta gizabanakoen eta taldeen artean sortzen den gizarte-harremana. Boterea harreman sozialetan, erakundeetan, pentsamendu egituretan, praktika sozialetan eta diskurtsoetan agertzen da.

Eguneroko bizitzan hainbat adibide ikus ditzakegu, adibide batzuk aipatuz, familian, bizikidetzari dagokionez, gurasoek beren seme-alaben gainean boterea dute; eskola-erakundean, maisuak bere ikasleen gainean; lan-eremuan, nagusiak bere langileen gainean. Foucault-ek ez du ulertuko boterea soilik norabide batean erabili daitekeen gauza bezala. Adibidez, adulterioan zegoen kontrola ez zetorren goitik behera, baizik eta euren ziren bigilatzen, kontrolatzen eta zigortzen zutenak. Azkenean, boterea gizarte-harremana den heinean hainbat norabide izan ahal baititu (Delgadillo, 2012).

Izan ere, adulterioaren adibideari eutsiz, ezagutza boterearen eragiketen bidez sortzen da. Boterearen bitartez lortzen da gure izaeran eta pentsamenduan eragitea. Beraz, gizabanakoak eta subjektibotasunak botereak sortzen dituelako ideari jarraituz, eta boterea harremanetan ematen delako ideari jarraituz, nagusitzen den jakinduriaren bidez, botere-harreman berriak sortzen dira, eta hauetan ematen den boterea ez du zertan goitik beherakoa izan behar (Pastor, 2009).

Boterea ez da estatikoa eta iraunkorra gizartean etengabe sortzen eta ugaltzen den zerbait baizik, etengabe eraldaketan dagoen zerbait. Boterea anitza da, eta horrek beti inplikatzeko du subjektu libreen arteko partaidetza, non antagonikoa ez den borroka bat dagoen. Horregatik, botereaz ari garenean, botere-harremanez ari gara. Foucault-ek ez zion bere buruari galdetu zer zen boterea, baizik eta nola erabiltzen zen boterea, zer ondorio sortzen zituen eta zer eragin zuen subjektu zehatzetan (Galván, 2011)

Gaur egun Foucault-i buruz hitz egiten jarraitzeko arrazoietako bat eskuraturiko jakintzaren itzalean sortzen den boterearen erabilera da (Puerta, 2014). Foucault-ek zalantzan jarri zuen “egiazko” diskurtso oro, erabateko mendetasuna eskatzen duen diskurtsoa baita, eta bere analisisen bidez diskurtso horrek zer botere-efektu ezkutu bilatzen dituen galdetzerara gonbidatu zuen. Foucault-en ustez, egiaren fatxadaren atzean botere-borondate oso bat ezkutatzeko da, zapalkuntzarako erabiltzen dena eta gainera adostasuna eta menpekotasuna eskatzeko justifikazio bat besterik ez dena.

Izan ere, jakintzak errepresio bikoitza ezartzen du: alde batetik, alde batera utzitako diskurtsoak isiltasunera kondentzen dituena eta, bestetik, diskurtso onargarriak zehaztu eta ordenatzen dituena. Jakintza boterearen tresna gisa deskribatu zuen, horregatik jakiteak ez du askatasunez zirkulatzen eta jakintzara heltzeko beharrezkoa da doktrinamendua. Boterea

duenak bere jakintza ezartzen du, baina jakintza hori aldi berean boterea ere sortuko du, beraz, gauza bera direla esan dezakegu (Bernal y Martín, 2001)

Hay que admitir que el poder y el saber se implican directamente el uno al otro; que no existe relación de poder sin constitución correlativa de un campo de saber, ni de saber que no suponga y constituya al mismo tiempo relaciones de poder. No es la actividad del sujeto de conocimiento lo que produciría un saber, útil o reactivo al poder, sino que el poder-saber, los procesos y las luchas que lo atraviesan y que lo constituyen, son los que determinan las formas, así como los dominios posibles de conocimiento” (Foucault, 2002, p. 28)

Hau da, ezin da boterea erabili aldez aurretik jakintzarik bereganatu gabe. Izan ere, jakintza da bere menderatze-tresna indartsuenetako bat, botere orok jakintza sortzen baitu eta jakintza oro botere batetik baitator. Kontua ez da beraz botereak debekatu egiten duela, baizik eta boterea jakintzan eragiten duela, eta jakintza hori diruarekin, “estatus on” batekin, etab sarituko da, baina, bereziki boterearekin sarituko da. Botereak jakintza kontrolatuko du, adibidez, botere horrek definitutako irizpideen barruan ez dauden diskurtsoak isilaraziz. Izan ere, botereak kontrol eta inposaketa estrategiak erabiltzen ditu etengabe, eta estrategia horiek zehazten digute, besteak beste, zeri buruz hitz egin dezakegun edo nola pentsatu behar dugun. Horregatik, jakintza ez dago, edo, hobeto esanda, ez da onartzen, guztion eskura egotea, hautaturiko gutxi batzuen eskura baizik.

Jakintzaren, eta boterearen arteko harreman estu hori argi eta garbi islatzen da eskolan. Aldez aurretik zehaztutako jakintzara egokitzen diren haurrek bakarrik izango dute arrakasta eskolan (gizabanako otzan eta arrunten diskurtsoa). Jakintza horretara egokitzen ez direnek porrot egingo dute eskolan eta, beraz, baita gizartean ere. Horregatik, hezkuntza, itxuraz jakintzarako sarbide librea bermatu beharko lukeena, boterearen objektu argia da. Adibidez, eliza hezkuntza katolikoa izateko borrokan ikus daiteke, azkenean jakiteak boterea ekarriko duelako (Bernal y Martín, 2001).

Jakintzaz aparte, gizarte guztietan dauden botere-harremanek gorputz sozial osoa zeharkatzen eta osatzen dute, eta ezin dute funtzionatu diskurtsoaren ekoizpenik eta funtzionamendurik gabe, ez baitago botere posiblek benetako diskurtsoen nolabaiteko ekonomiarik gabe. Hau da, botereak jakintza, egia edo benetako diskurtsoak behar ditu

funtzionatzeko. Hala ere, argitu beharra dago egiaren kontzeptua, ikuspegi foucaultiarretik, ez dela ulertu behar egiazko gauzen multzo gisa, baizik eta une historiko jakin batean egiazkoa eta faltsua bereizten dituzten arauen multzo gisa. Boterea, beraz, jakintzaren aurpegi ezkutua ez ezik, egiaren eta diskurtsoaren aurpegi ezkutua ere bada (Delgadillo, 2012).

Egia diskurtsoaren barruan agertzen da, baina munduan ez dago egiarik, horiek diskurtsoaren eremuan existitzen diren zerbait direlako. Hau da, egia ez da existitzen hura sortzen eta mantentzen duten botere-sistemetatik isolaturik (Chamorro, 2007). Horrela, egiaren diskurtsoa boterea dutenena da. Boterea duenak bakarrik bihur dezake diskurtso bat egiazkoa. Izan ere, egia esateko, erabakitzaile batzuk egon behar dira, eta hauek erabakiko dute zein diskurtso izango den egiazkoa eta zein ez.

Lotura hau lanan zehar ikusiko dugu. Besteak beste, diziplina-gizarteetan zigor-praktikarako itxialdi eta baztertze zentroen azken helburua gorputz otzanak sortzea da, eta gorputzak (gizabanakoak) otzandu egingo dituen boterea izango da. Baina hori lortzeko erabiliko diren praktikak justifikatu beharko dira, eta horretarako jakintza behar du. Jakintza hori egiazko diskurtso bezala zabalduko dute boterea dutenek, eta horrela lortuko da praktika horiek justifikatuak egotea (Sossa, 2011).

Botere analisiaren barruan, bioboterearen eta bipolitikaren inguruan aritu zen. Kontzeptu horiek erabiltzen dira gizarte modernoetan gorputzen eta populazioen gaineko boterearen erabilera aztertzeko. XVII. mendetik aurrera hartu zuten indarra kontzeptu hauek, aurretik, botere subiranoa zelako nagusi. Subiranoak zuen legeak edo zigorrak ezartzeko autoritatea, bai eta bere arauak betetzen ez zituzten lurralde horretako biztanleak hil edo bizirik uzteko eskubidea ere. (Guzmán, 2018). Hala ere, XVIII. mendetik aurrera, gobernuko teknologia liberalak sartu zirenean, besteak beste, bizitzak subiranoaren figuraren erabakien mende egoteari utzi zion. Honen ondorioz, bizitzaren aldeko mugimendua sortu zen, eta botere politikoak (Estatuak) bere gain hartu zuen pertsonen bizitza kudeatzeko zeregina (Bertolini, 2018).

Biopolitika gizabanakoen eta populazioen bizitza biologikoaren gaineko botere politikoa gauzatzeari dagokio. Foucault-ek argudiatu zuen XVIII. mendetik aurrera botere politikoa gero eta gehiago kezkatzen hasi zela osasunaz, jaiotza-tasaz, hilkortasunaz, higieñez eta pertsonen bizitza biologikoarekin lotutako beste alderdi batzuek. Biopolitikak

gobernu modu bat eskatzen du, populazio guztien bizitza administratzeaz eta erregulatzeaz arduratzeko (Lemke, 2010).

Bioboterea, bizitza gobernatzeko modu bat da. Bizitzaren aldeko mugimendu horren ondorioz, botere politikoak bere gain hartu zuen pertsonen bizitza kudeatzeko zeregina, bi ardatz nagusitan banatzen dena: diziplina, gizabanakoen gorputzen gobernua; eta biopolitika, biztanleria osoaren gobernua. Geroago ikusiko dugunez, diziplina ez da modu errepresibo eta hertsatzailean gauzatzen, beraz bioboterea ere ez, diziplina teniketan oinarritzen baita. Diziplina-eredu horren bidez, populazioen osasuna eta produktibitatea optimizatu, portaerak normalizatu eta gorputzak eta jokabideak arautu nahi dira. (Bertolini, 2018).

Biopolitikaren eta bioboterearen arteko aldea estua da. Biopolitika politikak eta botereak bizitza administratzeko erabiltzen dituzten mekanismoak aztertzen dituen diziplina da. Hau da, mekanismoen eta teknologien bidez boterea erabiltzen duten politikak dira, biztanleriaren gaineko politikak hain zuzen. Bioboterea, zehazkiago, bizitza indibidualaren eta gorputzen gaineko boterearen esku hartze lortuari dagokio, bizitza politikaren agindupean. Hau da, bizitzaren gain ezartzen den boterea (Tejeda, 2012).

6. DIZIPLINA-GIZARTEAK

a. Supliziotik diziplinara.

1975ean Foucault-ek *Vigilar y castigar, El nacimiento de la prisión* argitaratu zuen. Lan honetan, XVIII. mendetik XIX. mendera bitarteko espetxe-erregimena aztertzen du. Obra honetan, Foucault-ek espetxea aro modernoan nola sortu zen aztertzen du, eta, oro har, diziplinako-gizartea deritzonaren sorrera ere (Álvarez-Villareal, 2010). Obra 1757.urtean gauzatutako suplizio batekin hasten da:

Damiens fue condenado, el 2 de marzo de 1757, a "pública retractación ante la puerta principal de la Iglesia de París", adonde debía ser "llevado y conducido en una carreta, desnudo, en camisa, con un hacha de cera encendida de dos libras de peso en la mano"; después, "en dicha carreta, a la plaza de Grève, y sobre un cadalso que allí habrá sido levantado [deberán serle] atenaceadas las tetillas, brazos, muslos

y pantorrillas, y su mano derecha, asido en ésta el cuchillo con que cometió dicho parricidio, quemada con fuego de azufre, y sobre las partes atenaceadas se le verterá plomo derretido, aceite hirviendo, pez resina ardiente, cera y azufre fundidos juntamente, y a continuación, su cuerpo estirado y desmembrado por cuatro caballos y sus miembros y tronco consumidos en el fuego, reducidos a cenizas y sus cenizas arrojadas al viento. (Foucault, 2002, p. 6)

Errelato honekin jakiteko dugu garai horretan zigorra gorputz-zigorrera bideratuta zegoela. Kartzelak prebentziorako soilik erabiltzen ziren, hau da, presoak soilik sartzen zituzten kartzeletan epai irmo bat eman arte, kondenatua mantentzea alferrikako gastutzat jotzen baitzen (Miloró, 2022). Michel Foucault-ek zioenari jarraituz, suplicio judiziala erritu politiko gisa ulertu behar da; boterea adierazten zuten zeremonien parte baitzen, izan ere, delituak, bere berehalako biktimaz gain, subiranoari erasotzen baitziren.

El suplicio penal no cubre cualquier castigo corporal: es una producción diferenciada de sufrimientos, un ritual organizado para la marcación de las víctimas y la manifestación del poder que castiga, y no la exasperación de una justicia que, olvidándose de sus principios, pierde toda moderación. En los "excesos" de los suplicios, se manifiesta toda una economía del poder. (Foucault, 2002, p. 34)

Erritu judiziala ez zen soilik giza emozioak zeharkatzen zituen esperientzia-prozesu bat, zeinaren bidez biktima bat sakrifikatzen zen gizartearen indarkeria kontrolatzeko; aitzitik, boterearen agerpena ere bazen. Erritualaren bidez, talde sozialari erabateko ordena juridiko eta sozialaren ilusioa ematen zitzaion, klase menderatzailearen adierazpena zen bezala. Botere politikoek, azkenean, mendekotasuna lortu nahi zuten antzerkiaren bidez (Tedesco, 2010).

Garai hartako zigortzeko eskubidea honela deskriba daiteke: subiranoak bere etsaiei gerra egiteko zuen eskubidea, non subiranoak bere legea betearazten zuen krimena zigortzeko aginduz. Azkenean, ordenantza bat haustearen aurrean erabiltzen zuen mendeku eskubidea zen, legea haustea erregearen aurkako delitua zen. Baina zigorra mendeku bat egikaritzeko modu bat ere bazen, aldi berean pertsonala eta publikoa zena, legean nolabait subiranoaren indarra baitzegoen. Legeak subiranoaren borondatea isladatzen zuen; beraz, suplicioak funtzio juridiko-politiko bat betetzen zuen. Zeremonia honen helburua delitua gauzatzearen

ondorioz “apurtu” zen subiranotasun hori berreraikitzea zen. Beraz, suplizioak ez zuen justizia berreraikitzen; boterea berpizten zuen (Foucault, 2002, p. 46)

Suplizioaren zeremonietan, pertsonaia nagusia herria zen, eta haren presentzia erreal eta berehalakoa beharrezkoa zen. Suplizio ezagun baina izkutuan aurrera erameten zen batek ez zuen zentzurik izango. Zigor publikoa erritu politikoa zen, publikoa izan behar zuena boterea adierazteko. Suplizioetan pertsonaia nagusia herria zen, baina ez zuen ikusle gisa bakarrik jokatzeko, baizik eta lekukoa izan behar zuen, zigorraren fidatzaile gisa, eta, nolabait, erritualean ere parte hartzen zuen, kondenatua jendetzaren irainetara ere eskainia baitzen. Baina, boterea suplizio publiko hauen ondorioen beldur izaten hasi zen, azkenean, bidegabetzat jotako zigor horiek zigor-boterearen aurkako adierazpenak ekar zitezketelako, batzuetan matxinada emanez (Pigna, 2018)

Suplizioen bukaera ulertzeko, Foucault-en hurrengo esaldia berreskuratuko dugu:

el rito que "cerraba" el delito se hace sospechoso de mantener con él turbios parentescos: de igualarlo, si no de sobrepasarlo en salvajismo, de habituar a los espectadores a una ferocidad de la que se les quería apartar, de mostrarles la frecuencia de los delitos, de emparejar al verdugo con un criminal y a los jueces con unos asesinos, de invertir en el postrer momento los papeles, de hacer del supliciado un objeto de compasión o de admiración (Foucault, 2002, p. 11)

Azkenean, suplizioaren amaieran, oraindik ere erabilera politikoa dago, eta horretan suplizioa desagertzen bada, ez da gizatasun arazo batengatik, baizik eta botere politikoa kolokan jar dezakeelako kriminalenganako errukiagatik. Orain, exekuzioak zigorraren moral berri bat definituko du.

XVIII.mendetik aurrera, botereak gorputza zigortzeko duen ahalmena arima zigortzeko praktikekin ordezkatzeko dira, zigor “zibilizatuagoak” eta muga punitibo batzuekin. Orain ez da posible subiranoak arbitrariotasunez jokatzeko, ez da onartuko suplizioaren zeremonia bat gauzatzea, gorpu deskuartizatuak, antzerkeria, etab Aitzitik, zigorra ezkutuan egiteko beharra sortuko da (Colombo, 2008).

Oraindik, gorputzaren gaineko zigorrak ezarriko dira, baina antzerkeria eta sufrimendu hori deuseztatuz. Aldaketa hau, adibidez, 1791eko Frantziar Kodeko 3.artikuluan ikus daiteke: *"a todo condenado a muerte se le cortará la cabeza"— lleva este triple significado: una muerte igual para todos (...); una sola muerte por condenado, obtenida de un solo golpe y sin recurrir a esos suplicios "prolongados y por consiguiente crueles"* (Foucault, 2002, p.15)

XVIII. mendetik aurrera egongo diren zigor-erreformetan, supliziorik gabeko zigorra modalitate berri bat bezala ezarri zen, eta horrek zuzentzeko beste modu bat inplikatu zuen, gizabanakoa berriro eraldatzen saiatuz. Zigorra jada ez zen zuzenean gauzatzen gizabanakoen gorputzean, baizik eta aditu batzuek modu sotilean hedatzen zuten (Urraco-Solanilla y Nogales-Bermejo). Gorputza, diziplinazko gizartean, ez zen ikuskizun publiko bat, baizik eta zigorraren eta gizabanakoaren arimaren arteko bitartekaria zen; gizabanakoak kontrolatzeko tresnek egiten zuten menderatzea (Díaz, 2006).

Zigorraren administrazioaren ekonomia aldatu egin zen, eta diziplina-gizartean ezaugarrietako bat ekarri zuen: kartzela itxialdiko erakundeen ikur gisa, haren arkitektura (Panoptikoa) gizarte-logika bihurtuta (panoptismoa), eta zigorra ikuskizunaren mundutik kenduta. Espetxea, lan behartuak, deportazioa, etab gorputzari dagozkion zigorrak dira, baina zigor-gorputzaren arteko harremana ez zen suplizioetan zenaren berdina. Gaizkilearen gorputza eta arima garrantzitsu bihurtu ziren, zigortzeko egintzaren moral berri bat definitu zen (Rodríguez, 2008). Zigor- eta sari-sistema baten barruko zigorrari buruz ari gara, diziplina-erregimeneko zigorraren azken helburua errepresioa baita.

Diziplinazko gizarte hau xehetasunezko gizartea zen, eta, horregatik, boterea modu sotilagoan erabiltzen zen, baina nonhaikoa zen. Diziplina-erakunde horiek guztia kontrolatzen eta behatzen saiatu ziren, eta horretarako erabili zituzten mekanismoei Foucault-ek panoptismo deitu zien. Agertzen diren mekanismoei buruzko analisi foucaultiarren erreferentia Bentham-ek deskribatutako sistema arkitektonikoa eta optikoa zen, panoptikoa (Muñoz, 2017).

Panoptikoaren formari esker botere mekanismo bat sortu zen, teknologia politikoaren figura berri bat, gizabanakoak espazioan ezartzeko modu berri bat zekarrena. Honi esker, gizabanakoak banatzeko eta hierarkikoki antolatzeko moduak garatu ziren, eta honen

ondorioz botere-kanalak eta gizabanako bakoitzaren esku hartzeko moduak definitu ziren. Panoptikoa itxialdi-erakunde denetan erabil zitekeen: ospitaletan, lantegietan, eskoletan, espetxeetan, etab. Honen aplikazioak boterea hobeto erabiltzeko aukera eman zuen (Foucault, 2002, p. 189-190).

Panoptikoa Jeremy Bentham filosofo alemaniarrek 1791n asmatutako kartzela eredu bat da. Bere izena sustrai grekotik dator (pan- ópticón, “dena ikus daiteke”), eta izenak berak adierazten duen bezala, eraikuntza zirkular opaku batean oinarritzen zen, kanpoaldetik opakua eta barrualdetik gardena; horrela, erdian zaintza-dorre bat jarritz, preso guztiak aldi berean zaindu ahal izango lirarteke, ahalik eta kontsumo ekonomiko eta pertsonal txikienarekin. Espetxe eredu horietan errdunak denbora osoan izango du bigilantzia, hau da, beti izango du begia gaintetik kentzen ez dion norbait (une oro izango du behatua izatearen sententzia), eta, horren ondorioz, gizatasuna galtzen du (National Geographic Channel, 2017)

Panoptismoa filosofia politiko berri baten printzipio orokorra da, zeinaren helburua ez baita subiranotasun-harremana, baizik eta diziplinazko harremanak. Panoptismoak boterearen gailu gisa funtzionatzen du, hau da, botere/jakintzaren espazioa da, non praktika diskurtsiboak eta praktika ez-diskurtsiboak praktikatzen diren (Muñoz, 2017). Michel Foucault-ek panoptikoak botere-tresna gisa duen garrantzia azpimarratu zuen honako hau zioenean: gizabanakoei buruzko informazioa zenbat eta handiagoa izan, orduan eta handiagoa da gizabanako horien portaera kontrolatzeko aukera. (Guandalini y Tomizawa 2012)

b. Diziplina gizarteak

Michel Foucault-ek gure gaur egungo sozietatetik nahiko hurbil zeuden bi gizarte mota aztertu zituen: bata, gizarte-subiranoak, eta, bestea, diziplina-sozietateak. Bigarren hau, bere ustez, itxialdi lekuen eraketa bezala definitzen da, eta berak bere “*Vigilar y Castigar*” obran 5 bahiketa-erakunde edo diziplina-erakunde aitortzen ditu: kartzela, fabrika, tailerrak, ospitalea eta eskola. Oraindik ere geratzen dira diziplina-gizarteen aztarnak, nahiz eta jakin gizarte desberdin batean gaudela, Burroughs-ek kontrol sozietate bezala izendatu zuena eta Deleuze-k aztertuko duena. 5 instituzio hauek erakunde panoptikoak dira. Foucault-ek, sistema panoptikoaren analisiaren bidez, gizakia kontrolatu nahi duten erakundeek gauzatutako diziplina gizartearen funtzionamendua aztertzen du. Autoreak esango duena da

diziplina gorputzak espazio jakin batean banatzeko artea dela, eta jakintzaren eta boterearen formak elkartzen dira erakunde horietan (Michilot, 2021).

Foucault-ek XVII. eta XIX. mendeetan kokatu zituen diziplina gizarteak, eta gizarte horiek XX. mendearen hasieran lortu zuten goia. Hauek itxialdi zentro handiak antolatuz jardun zuten. Gizabanakoa zirkulu itxi batetik bestera igarotzen zen, bakoitza bere legeekin: lehenik familia, gero eskola (“orain ez zaude etxean, hemen arau batzuk daude eta errespetatu behar dituzu”), ondoren fabrika, aldiro ospitalea, eta batzuetan kartzela, itxialdi zentro nagusia (Deleuze, 2006).

Berak zioen diziplina gizartearen obedientzia edo menpekotasuna lortzeko erabili zen estrategia izan zela, eta hori lortzeko modua zaintza- eta kontrol-prozesuen bidez izan zela (Hernández, 2017). Bere obran (Vigilar y Castigar”) hurrengo zioen:

El cuerpo humano entra en un mecanismo de poder que lo explora, lo desarticula y lo recompone. Una "anatomía política", que es igualmente una "mecánica del poder", está naciendo; define cómo se puede hacer presa en el cuerpo de los demás, no simplemente para que ellos hagan lo que se desea, sino para que operen como se quiere, con las técnicas, según la rapidez y la eficacia que se determina. La disciplina fabrica así cuerpos sometidos y ejercitados, cuerpos "dóciles". La disciplina aumenta las fuerzas del cuerpo (en términos económicos de utilidad) y disminuye esas mismas fuerzas (en términos políticos de obediencia) (Foucault, 2002, p.126-127)

Instituzioak, hala nola fabrika, kartzela, eskola edo armada, pertsonen denbora eta jarduerak administratzen hasi ziren, eta horrek pertsonak objektu bihurtu zituen, haien izaeraren, beldurren, sinesmenen eta abarren ezagutza-objektu, alegia. Bakoitzaren gaineko zaintza zorrotzak, aldi berean, gizabanakoa behatzea eta horiek lortu beharreko helburuak ezartzea ahalbidetzen zuen, lan-mailatik eta hezkuntza-mailatik igotzeko, hierarkikoki igotzeko edo kartzelatik alde egiteko (Hernández, 2017).

Diziplinatutako gizabanakoak lau ezaugarri erantzuten zien: 1) gorputzak espazioan banatzea, eta, horretarako, leku batzuk itxi ziren, adibidez, ikastetxea, fabrika edo kuartelak. Era berean, zonen banaketa zegoen, eta gizabanako bakoitzak leku zehatz bat okupatzen

zuen, non diziplinak erabilgarritasun-terminoetan espazio bat antolatzen zuen; 2) horri gehitu behar zaio jardueraren kontrola, non denboraren erabilerak guztiz erabilgarria izan behar zuen; 3) hirugarren ezaugarria produkzio antolamenduari buruzkoa da. Honek prozesu osoa zati tenporaletan banatu zuen, sinpletik konplexura 4) azkenik, gaitasun indibidualak kolektibitate erabilgarri batean agertu ziren. Lau ezaugarriak laburbilduz, diziplinaren prozeduren artean daude: gizabanakoak espazioan banatzea, haien jarduera kontrolatzea eta denboraren ekonomizazio gisa hartzen den genesia antolatzea.

Lehen prozedurari jarraituz, diziplinak gizabanakoak banatu eta espazio itxietan antolatu nahi zituen. Gizabanakoa kokatzen zen leku zehatz horiek baliagarritasun bati erantzun behar zioten. Espazioak gizabanakoaren zaintza asetzeaz gain, lekuen banaketaren bidez ahalik eta etekinik handiena ateratzeko ere balio zuen (Solanilla y Bermejo, 2014).

Baina espazioaren kontrola garrantzitsua izan bazen, are garrantzitsuagoa izan zen denboraren kontrola. Nahiz eta denboraren kontrola aurreko gizarte herentzia zaharra izan, diziplinazko gizarte honetan modu sakonagoan egin zen. Denboraren ekonomizazioa oso lotuta zegoen jardueraren kontrolarekin, denborak izaera ebolutiboa zuelako, eta beraz, denboraren administrazioak prozesu baten erabilgarritasuna bilatzen zuelako, lekuen zatiketarik abiatuta. Denboraren erabilera aipatzen dugunean, erabilitako denboraren kalitatea ziurtatzearen garrantziaz ari gara: erritmoak ezarriz, errepikapen-zikloak arautuz, etab; eta denboraren erabilera honek oraindik dirau gaur egungo gizarteetan. Eskolak, adibidez, lehenik eta behin bere ikasleen denbora antolatzen eta kudeatzen du: denbora bat gauza bakoitzerako eta gauza bat denbora bakoitzean. Ikasleek beren denbora behar bezala okupatuta eta antolatuta dute. Erlojua edo kronometroa ezinbesteko diziplina-tresnak dira eskola guztietan (Bernal y Martín, 2001).

Foucault-ek “Vigilar y Castigar”-en ondo esan zuen bezala:

A comienzos del siglo XIX, se propondrá para la escuela de enseñanza mutua unos empleos del tiempo como el siguiente: 8h 45 entrada del instructor, 8h 52 llamada del instructor, 8h 56 entrada de los niños y oración, 9h entrada en los bancos, 9h 04 primera pizarra, 9h 08 fin del dictado, 9h 12 segunda pizarra, etcétera (Foucault, 2002, p.138)

Azkenean, eskolan kuantifikatzen dena ikaslea klasean pasatzen dituen 6 ordu horiek dira, eta denbora erabilgarria izan behar du, ezin da denbora galdu. Neurtutako denbora horrek akatsik gabeko denbora izan behar du, kalitate oneko denbora, orduan kronometroa eskuan duten zaintzaileak ikusiko ditugu, non ikasleek desaprobetxatzen dituzten orduak edo denbora-tarteak ikusiko dituzten, horiek ordezkatzeko eta denbora maximizatu ahal izateko (Dussel, 2004).

Adibide hori fabrikari eta bertako langileei ere aplika dakieke, non soldatak denboraren zatiketa baitakar berekin. *"Si ocurriera que los obreros llegaran pasado un cuarto de hora después de haber tocado la campana. .."; "aquel de los compañeros a quien se hiciera salir durante el trabajo y perdiera más de cinco minutos..."; "aquel que no esté en su trabajo a la hora exacta..."* (Foucault, 2002, p.138-139). Baina erabilitako denboraren kalitatea ere ziurtatu nahi da: etengabeko kontrola, zaintzaileen presioa, arreta gal dezakeen guztia kentzea, denbora guztiz erabilgarria izatea da helburua: *"Está expresamente prohibido durante el trabajo divertir a los compañeros por gestos o de cualquier otro modo, entregarse a cualquier juego sea el que fuere, comer, dormir, contar historias y comedias"* (Foucault, 2002, p.139).

Adibide horiekin, Foucault-ek denetarako ordutegia nola egongo den ikusarazi nahi digu, langileak sarreran eta irteeran fitxatzen hasiko dira, eskolan sartzeko eta atsedean hartzeko ordutegia noiz den markatuko dute, atsedean noiz har dezakegun adierazten diguten txirrinak eta berriro lan egin behar duzula pentsatzen duen beste txirrina bat. Jarduera beraren barruan txirrinak, fitxatzeak eta aginduak egongo dira denbora hori maximizatzeko.

Hala eta guztiz ere, ezin dugu ulertu diziplinen hasiera gizarte kapitalistaren hasiera kontuan hartu gabe, non gizabanako errebeldea, gizartearen etsaia dena, ez den gizartetik baztertu behar, baizik eta gorputz baliagarri bihurtu. Hemen hasten zaie ezartzen gizabanakoei otzantasun/baliagarritasun erlazioa hori. Lehen aipatutako itxialdi-erakundeetan aplikatzen dira diziplinak (lantegiak, kartzelak eta irakaskuntza-erakundeak, batez ere), herritarrak kontrolatzeko eta erabilgarriak direla ziurtatzeko behararen ondorioz (Guandalini y Tomizawa, 2012)

Gorputza eremu politiko batean murgilduta dago, botere-harremanek haren gainean eragiten dute, hezi egiten dute, oinazearen mende jartzen dute, lan batzuetara behartzen dute

(Sossa, 2011). Diziplinak gizabanakoak fabrikatzen ditu, boterea erabiltzeko modu berria da, non gizabanakoak aldi berean beren funtzioen objektu eta tresna diren. Diziplinaren bidez, subjektuei erabilgarriak izan daitezten irakats dakieke, eta hau gorputzaren erabilera ekonomikoarekin lotura dago, gorputza soilik izango delako baliagarria aldi berean gorputz produktiboa eta gorputz menderatua denean. Hala ere, orain menderatze hori ez da indarkeria-tresnen bidez lortuko gizarte subiranoetan gertatzen zen bezala (aurreko sozietatea); orain, modu sotilago batean lor daiteke, armen, beldurraren edo torturaren beharrik gabe (Díaz, 2008)

Beraz, diziplinaren helburua jokabideetan, portaeretan, norberaren lehentasunetan esku hartzea eta hauek kontrolatzea da, hau da, subjektu bat otzan bihurtzea (Sossa, 2011). Mendera daitekeen, erabil daitekeen, eraldatu eta hobetu daitekeen gorputz bati deritzogu otzan (Foucault, 2002, p.125)

Azkenean, diziplinan nagusi dena gorputzaren erabilera ekonomikoa da, hau da, ustiapen eta ekoizpen ekonomia edo gizarte baten barruan gorputzak izan dezakeen errentagarritasuna eta kontrola. Izan ere, kontuan izan behar dugu kapitalismo sortu berri batez ari garela, non gorputz guztiek produktiboak izan behar duten, non ezin den etza dirua alferrik galdu ezta baliabideak alferrik galdu fisikoki norbait desagerraraziz (pertsona hil), baizik eta gorputz hori gorputz produktibo bihurtu behar da (Díaz, 2008)

Hala ere, diziplina teknikak praktikan jarri ahal izateko, beharrezkoa da botere-ezagutzako tresnak ere erabiltzea, hala nola azterketa, zehapen normalizatzailea eta zaintza hierarkikoa, diziplina-botere horrek modu sotil, errugabe eta iraunkorrean jarduten baitu, eta ez Estatuko botere-egitura handien moduan (Sossa, 2011)

Lehenik eta behin, hierarkia-zaintzak aukera eman zion "ikustea ikusia izan gabe" botereari. Honen ondorioz, boterea egikaritzen duten banakoen kopurua murriztu egiten da, boterea egikaritzen den pertsonen kopurua handitzen den bitartean. Horretarako, espazioaren banaketarekin lotutako teknikak erabiltzen ditu, gorputzen barne-antolaketa eta mugimenduen eraginkortasuna helburu duten teknikak. Zaintza hierarkikoa indibidualizazioan datza, hau da, ordenamendu honek gizabanako bakoitza dagokion lekuan kokatzen du; horrela, espazio desberdinak (nahiz eta itxiak eta mugatuak izan) funtzionalki esleitzen dira, eta gizabanakoa beti egongo da zaintza sagonago baten eraginpean.

Bigarrenik, zigor normalizatzaileak nolabaiteko araua ezartzen du, eta, horretan oinarrituta, gizabanakoen jokabideak normalizat edo anormalizat hartzen ditu. Araua zigor-sari sistema binarioan oinarritzen da, non zigortzeak zuzentzea esan nahi duen. Azkenik, azterketa begirada normalizatzaile gisa aurkezten da, kalifikatu, sailkatu eta zigortzen duen zaintza gisa, banakoen gain bigilantzia ezarriz, zeinaren bidez banakoak bereizten eta zigortzen diren. Horrela, azterketak zaintza-hierarkia zigor-teknika normalizatuarekin konbinatzeko aukera dagoela egiaztatzen du (Ferrer, 2021)

7. KONTROL GIZARTEA.

Foucault-ek bikain aztertu zuen itxi gune horien proiektu ideala. Gizabanakoa giro itxi batetik bestera igarotzen zen beti, bakoitza bere legeekin: lehenik familia, gero eskola, gero fabrika, batzuetan espetxea, etab. Baina Foucault-ek eredu horren iragankortasuna ere aitortu zuen, subiranotasun-gizarteekin gertatu zen bezala. Diziplinak krisian sartu ziren, pixkanaka-pixkanaka finkatzen joango ziren indar berrien onurarako. Diziplina-gizartea jada izateari utzi geniona da (nahiz eta gaur egun oraindik diziplinen aztarnak aurkitu), bigarren mundu-gerraren ondoren oldartu baitziren (Deleuze, 2006).

Foucault-i diziplina-gizarteen eta haien zaintza-metodoen azterketa zor diogu, baina beste filosofo frantses batek kritika zorrotza egingo du XX. mendearen bigarren erdialdeko gizarte bereizgarri berri bati buruz. Hauek kontrol gizarteak dira, eta Gilles Deleuze filosofo frantsesa mintzatuko da honen inguruan. Orain, subjektua kontrola daiteke (ez beti zorrotasun berdinarekin) arkitektura panoptikoko esparru berezi batean itxi beharrik gabe, eta bere gain hainbeste zaintza izan gabe (Pinochet, 2013).

Analisi deleuziarraren abiapuntua itxialdi zentro guztiek krisi orokorra bizi dutela da, besteak beste, kartzela, ospitalea, fabrika, eskola, familia. Erakundeen harresiak apurka-apurka eraisten ari dira, baina haien diziplinazko logikak ez dira oraindik eragingabeak bihurtu; aitzitik, forma jariakorren pean daude gizarte-eremu osoan zehar (Hardt, 2005). Diziplinen-krisiaren ondorioz, ministro edo politikari eskudunek etengabe iragartzen dituzte ustez beharrezkoak diren erreformak, adibidez, eskola erreformatzea; baina denek dakite, epe luzera edo laburragera, erakunde horiek amaituta daudela. Bere agonia

kudeatu eta jendea lanpetuta mantendu nahi da gure ateetara deitzen ari diren indar berri horiek instalatzen diren bitartean, horiek kontrol-sozietateak dira, diziplina-sozietateak ordezkatzeko ari direnak.

Kontrol-gizartean, boterea modu lausoago eta deszentralizatuagoan gauzatzen da; eguneroko bizitzako alderdi guztietan sartzen diren sare informatiko eta teknologikoen bidez; nonahi eta une oro hedatzen dena, bertatik erabat ihes egitea ezinezkoa delarik. Hauetan, boterea ez da errepresio edo hertsapen zuzenaren bidez gauzatzen, baizik eta informazioa konbentziturik eta kudeatuz. Enpresek eta gobernuek pertsonen erabakietan eta portaeretan eragiten saiatuko dira modu disimulatuago batean, haien bizitza kontrolatuz (Deleuze, 2006).

Kontrol-sozietateetan gizabanakoak jada ez du erakunde itxi batean egon beharrik botere-teknologia jakin batzuen mende egoteko: Erakundeen hormak amildu egiten dira; beraz, ezinezkoa da barrualdea eta kanpoaldea bereiztea. Diziplinazko gizarteetan, gizabanakoa espazio itxietatik igarotzen bada, (eskolatik fabrikara, adibidez, eta hor berriro hasi behar bada) kontrol-gizarteetan pertsona autogobernatuak ez du inoiz ezer amaitzen (Muñoz 2017).

Kontrolak ez du itxialdiaren modalitatea behar, diziplinarekin gertatzen den bezala, subjektuak zaintzeko. Horregatik, kontrol-sistemetan gauzatzen den zaintzak lotura handiagoa du teknologiekiko erakundeekin baino. Teoria foucaultiarren zaintzak egitura eraginkorra eraikitzen zuen, espazioaren, denboraren eta gorputzen mugimenduaren kontrolarekin batera. Gaur, zaintza instituzioen lotunetik askatu ahal izan da, eta diziplinaren ezaugarri nagusia berritxuratzen du. (Rodríguez, 2008)

Kontua ez da irteera eragozteko, sarrera oztopatzea baizik. Ez da erraza pribilegiozko postuetara, nazioarteko graduatara edo etxeko etxeko arreta jasotzen duten sendagaietara iristea. Horretarako, hainbat hesi gainditu behar dira, eta horien artean nagusia ekonomikoa da: "Gizakia ez dago giltzapetuta, zorpetuta baizik". Sartzea zaila izateaz gain, irautea ere oso zaila da. Baina "kide" izateko pribilegioak direla eta, hesia zeharkatzeko ahaleginak areagotu egiten dira.

Diziplinazko elkarteetan, langilea fabrikatik itzultzen zenean, atsedenaldira bat har zitekeen: laneko denbora bukatua zen, hurrengo egunera arte behintzat. Gaur egun, leku

irekietako denboraren ustezko askatasuna itxialdia baino kontrol-elementu indartsuagoa da. Dagoeneko ez da beharrezkoa langile bat giltzapean edo zainduta edukitzea lan egin dezan. Bere lana etxean egitea ere baimentzen zaio, ordutegirik gabe, denbora librean. Baina langile horrek badaki bere lana denbora errekorrean egiten ez badu beste batek bere ordeztu egingo duela, bere lekua kenduz; telefono mugikorra etengabe piztuta ez badu, bere denbora guztia enpresaren esku jarritz, bere nagusiak "lanarekin konprometituagoa" den beste langile bati deituko diola. (Pinochet, 2013)

Ez gaituzte inon giltzaperatzen, baina beti gaude "ubikableak". Ez gaituzte ospitale batean barneratzen, baina gure egunerokotasunean presente dauden prebentzio-botikak eta osasun-aholkuak ematen dizkigute, eta horiek erabakiarazten digute zer hartu, zer jan, nola gidatu auto bat. Ez dugu soldadutza egiten, baina, dena den, "militarizatuta" bizi gara, komunikabideek beldurra ematen baitigute hiri-bandek zapatila pare batengatik hil gaitzaketelako. (Aquileana, 2009)

Kontrolaren gizarteak informazioari eta komunikazioari eman zion bide. Esan genezake komunikazioa informazio baten transmisioa eta hedapena dela, eta informazioa kontsigna multzo bat. Informazioaren bidez zerbait nola egin behar den adierazten digute (zer den egokia eta zer ez), hau da, gizarte bezala sinistu behar duguna zabaltzen saiatzen da.

Adibidez, poliziaren deklarazioei komunikatuak esaten zaie, eta hauen bidez informazioa jakinarazten zaigu. Nahiz eta hauek diotena sinetsi ez, honela jokatu behar dugu, ez zaigulako eskatzen sinesteko, baizik eta sinetsiko bagenu bezala jokatzeko. Horrenbestez, esan genezake informazioa kontrol gizartean boterea mantentzeko mekanismo nagusietako bat dela, eta hainbat baliabide erabiltzen direla moral komun bat sortzeko eta, horrela, gizarte kontrola mantentzeko (Zubiri, 2018, 1:03-1:39).

Azken finean, kontrol-sozietateak beldurrak ekoizteko makinak eta horiei aurre egiteko gailuak dira (Galeano, 2003). Kriminologia gaiei dagokienez, kaleetako segurtasunik eza, narkotrafikoa eta terrorismoa, besteak beste, beldurraren gobernu honen larrialdiak dira, eta, eraso fisiko baten beldur hutsa gainditzen du. Horren ondorioz, diziplina-gizarteen lehen eraldaketa larria gertatzen da: zigorra ez da ezkututzen, baizik eta berretsi egiten da, goratu egiten da, egoera eredu-garriaren baldintzapean erabiltzen da, eta horrek segurtasunik ezaren sentipen okerra baretzen du. Desberdintasuna da zigorraren zeregin ikusgarria ez duela

pertsona batek jendetzaren aurrean betetzen, baizik eta komunikabideek markatutako interakzio batek, laugarren puntuan sakonago aztertuko duguna (Sanz et, al. 2010)

a. Errendimendu gizartea

Gilles Deleuz-ek denbora galdu eta denbora irekian egoteko eztabaida piztu du *Posdata sobre las sociedades de control* lanean, non diziplina-gizartean eta kontrol-sozietateen arteko desberdintasunak eta aldaketak deskribatzen baititu. Testutik ondoriozta daiteke jada ez dela beharrezkoa zientzia-fikzioa une oro leku ireki batean elementu baten posizioa adieraziko duen kontrol-mekanismo bat sortzeko; ez baita zaila kontrol-mekanismoek une oro zer egiten ari garen jakitea. Honek iraunkor bihurtzen du subjektuen eskuragarritasuna. Horrela, denbora ireki horretan gizabanakoa lanaren esklabo bihurtzen da, sistema neoliberalaren pean egonez, eta, beraz, bere bizitza propioa gorpuzteko aukera galduz (Mariné, 2017).

Baina Byung-Chul Han filosofo koreano-alemaniarrek mendebaldeko gizarte kapitalisten beste interpretazio bat iradoki du, errendimendua gizartea izendatzen duena. Autore honen ustez, errendimendua, autoesplotazioa edo positibotasun gehiegi izatea munduaren gaurkotasuna ulertzeko funtsezko ezaugarriak dira. (Gallardo). Autoekoizpenaren eta norberaren esplotazioaren kulturen oinarritutako gizartea da, desberdina dena kanporatu eta berdina dena besarkatzen duena. Errendimenduaren gizarte honek ez du inola ere askatasun gehiago ekarri, aitzitik, menderatzeko modu berriak ekarri ditu, alde batetik, pertsuasio- eta manipulazio-modu berriei lotuta, eta, bestetik, salbuespeneko botereak eta kontrolak gauzatzeari lotuta (Cedeño, 2021).

Michel Foucault-ek deskribatutako diziplina gizartea errendimenduaren gizartera aldatu dela uste du filosofo koreano-alemaniarrek. Jada ez gaude erabat armadaren edo Elizaren topologian; orain, merkataritza-guneetara, gimnasioetara, bulegoetara, laborategi genetikoetara joaten gara, eta, aldi berean, obedientzia-subjektu izatetik errendimendu-subjektu izatera igaro gara; lehenengoak ez-botereak ezaugarritzen ditu, diziplinatuak, otzanduak eta gizarte-ordenari normalizatuak diren aldetik; bigarrenak, berriz, mugarik gabeko botere-egiteak ezaugarritzen ditu, non ekintzailtza pertsonal anitzen kudeatzaileak garen (Gallardo, 2015).

Diziplinazko gizarte batetik errendimenduzko gizarte baterako paradigma aldatzeak maila jakin batean jarraitutasuna adierazten du. Izan ere, produktibitate-puntu batetik abiatuta, diziplina-teknikak, hau da, debekuaren eskema negatiboak, bere muga lortzen du. Produktibitatea handitzeko asmoz, diziplina-paradigmaren ordean errendimendu-paradigma erabiltzen da, eta egiteko ahalmenaren eskema positiboa. Izan ere, ekoizpen-maila jakin batetik aurrera, debekuaren negatibotasunak eragin blokeatzailea du, eta geroko hazkuntza eragozten du. Boterearen positibotasuna betebeharraren negatibotasuna baino askoz eraginkorragoa da. Horrela, inkontziente soziala "betebeharretik boterera" pasatzen da. Errendimendu-subjektua obedientzia-subjektua baino azkarragoa eta emankorragoa da. Hala ere, botereak ez du betebeharra deuseztatzen (Byung-Chan, 2016, p. 27-28).

Diziplinatze eta kontrolatzeko gailuek formak eta irismena aldatu dituzte: gaur egun, panoptiko digitalak ez du ikuspegi nagusirik, baina giza bizitzaren esparru guztiak zaintzeko gaitasuna du. Paradoxikoki, nonahiko zaintza-baldintza horrek ematen die panoptiko digitalaren kontrolpeko subjektuei aske izatearen sententzia. Horretan datza errendimenduaren gizartearen etorrerarekin gertatutako aldaketa nagusia: panoptikoak ez du askatasuna murrizten, esplotatu egiten du. Kudeaketarako tresna berri horiek bioboteretik psikobotererako trantsizioarekin dute zerikusia (Cedeño, 2021).

Psikobotereak paradigma berri baten agerpena adierazten du botere-formen azterketan; bereziki, botereak psikean kokatzeko eta hortik subjektuen ekoizpena leherrarazteko duen gaitasunaren adierazpena. Paradigma biopolitikotik psikobotererako trantsizioa ulertzeko gakoetako bat zaintza-moduetan dago. Foucault-ek asko garatu du gailu hori, eta subjektuen kontrola eta erregulazioa bideratzen duten konfigurazio arkitektoniko, instituzional eta praktikoetara igortzen du.

Psikoboterearen ikuspegiak adierazten duenez, gaur egungo gizarteek, arrakastaren, segurtasunaren, errendimenduaren, edertasunaren eta zorientasunaren sloganetan oinarrituta funtzionatzen dute. Hauek positibotasunaren bidez mugitzen dira, eta horrek hiperaktibitate eta hiper eraginkortasunera bultzatzen ditu subjektuak, uneoro autoproduzitzera behartuz. Positibotasun hori subjektuen psikean ezartzen denez, zaintzak barrutik jarduten du, eta kanpoko diziplina aldatu egiten da, subjektiboagoa eta diktatorialagoa den zaintza batekin. (López, 2019).

Han-ek azaltzen duenez, duela hamarkada batzuetatik hona jakin dugu lehen munduko herrialdeetan gaixotasun zabalduenetako bat depresioa dela. Nekearen edo errendimenduaren gizarteek sortzen dute ondoez hori, lehia nagusi den gizarte berri horietan eskatzen den gehiegizko errendimenduagatik. Depresioa hasten da subjektuak proposatutakoa lortzen ez duenean, eta ezin duenean gehiago eskatzen den gehiegizko positibotasunarekin. Depresioa bere burua borondatez esplotatzen duen gizakia da. Bere borraroa eta biktima da. Bestalde, diskurtso positibo horrek tristura eta beldur sentimenduak arintzen ditu, diskurtso negatiboak direlako eta kontsumo gizarte globalizatuaren eta plazererako eta hedonismorako joerekin kontrajartzen direlako (Martínez y Pimentel, 2020)

Hasieran, depresioa sortzeko eta egiteko ahalmenaren nekea da. “Ezer ez da posible”-ak sortzen duen frustrazioa soilik ager daiteke horren atzetik “ezer ez da ezinezkoa” pentsamendua baldin badago. “*No-poder-poder-más*” geure buruaren gaitzespen suntsizailera eta autoerasora garamatza. Errendimendu-subjektua bere buruarekin gerran dago, eta depresioa, berriz, gehiegizko positibotasuna pairatzen duen gizarte baten gaixotasuna da (Byung-Chul, 2016, p. 31)

Han-ek planteatzen du errendimenduaren gizartea dopinaren edo kosmetika neurologikoaren gizarte bihurtzen dela, eta bertan botikak erabiltzen direla errendimendu kognitiboa, memoria, pertzepzioa eta abar hobetzeko; baita gailu elektroniko modernoak ere, hala nola telefonoak, ordenagailuak eta konexio iraunkorreko gailu guztiak. Dena errendimendu hobearen bila. Nekearen edo errendimenduaren gizartea deritzon horri dagozkion elementu sinbolikoak, balioak, estereotipoak eta jokabide-jarraibideak hainbat gizarte-erakundek erreproduzitzen dituzte, besteak beste, familiak, eskolak eta komunikabide masiboek.

Diskurtso mediatikoek eta publizitatekoek subjektua ahal duen guztia eta gehiago egitera bideratzen dute: bere burua esplotatzeko beharra planteatzen dute, bere buruari ezarritako hainbat rol sozial betetzera behartzen dute, etab. Honen ondorioz, subjektuak bere burua abandonatzen du errendimendua handitzeko betebeharragatik. Hainbat estimulu diskurtsibok gizabanakoa inbaditzen dute, eta hauek langile ona izatea, lagun ona izatea, uneoro edozer gauzarako prest egotea, zoriontsu izatea, arrakastatsua izatea, etab eskatzen diote. Horrela, ni-an kontzentrazioa sortzen da, autoirudian, eta horrek nartzisismoa dakar,

bere buruarekin eta besteei transmititu nahi zaien irudiarekin betetzeko beharra. Komunikabideak ispilu bihurtzen dira, eta gizartean zabaltzen diren estereotipoak sortzen dituzte.(Martínez y Pimentel, 2020).

Azkenean, perfekzio hori lortzeko ahalegina, gehiegizko lana eta errendimendua areagotu eta autoesplotazio bihurtzen da. Beste batzuek esplotatzea baino askoz ere eraginkorragoa da, askatasun-sentimenduarekin batera baitoa. Esplotatzen duenak aldi berean esplotatua da. Biktima eta borraroa ezin dira bereizi. Horrek askatasun paradoxikoa sortzen du, eta hori indarkeria bihurtzen da. Errendimendu-gizarteko gaixotasun psikikoak dira, hain zuzen ere, askatasun paradoxiko horren adierazpen patologikoak (Byung-Chan, 2016, p. 32).

Beraz, kanpo-ustiapenetik autoesplotaziorako trantsizioaz ari gara, diziplina-gizartearen gainbeheran sortzen baita eskema hori hausten duen errendimendu-gizartea. Horrela, egilearentzat, lan-esplotazioak (ekoizpena maximizatzeko asmoz bestearen aurkako indarkeria erabiltzen zen modua) autoesplotazioari bide eman dio, eta langilea produkzioaren arrakastaren edo porrotaren erantzule bihurtu du. Hau da, porrot pertsonal gisa definitu du, sistema zalantzan edo zalantzan jarri beharrean.

Puntu horretan, langilea bere buruaren enpresaburu bihurtzen da, merkatuan lehiatzeko estrategiak lantzerantz behartuta dago, eta, azken batean, lehia bihurtzen da bere buruarekin, beti berritzen den “ni” ideal bat lortzeko, egin ahal izateak ez baitu mugarik, eta, beraz, beti egin daiteke gehiago (de la Asunción et al., 2021)

8. MASS MEDIA

Lehenik eta behin, Mass Mediak aztertzen hasi baino lehen, Foucault-ek elkarrizketa batean esandakoa berreskuratuko dugu. Michael Bess-ek, Kaliforniako Unibertsitateko Historia Departamentuko ikasle graduatuak, Foucault elkarrizketatu zuen 1980ko azaroaren 3an. Elkarrizketa horren zati batzuk 1980ko azaroaren 10ean argitaratu ziren, unibertsitate horretako Daily Californian ikasle-egunkarian. Foucaultek hurrengoa esan zuen:

“Ejerzo poder sobre ti: influyo en tu comportamiento o intento hacerlo. Intento guiarlo, conducirlo. Y la manera más sencilla es, obviamente, tomándote de

la mano y obligarte a que vayas a donde quiero. Ese es el caso límite, el grado cero del poder. Y es precisamente en ese momento en que el poder deja de serlo y se convierte en simple fuerza física. Por el contrario, si uso mi edad, mi posición social, el conocimiento que pueda tener sobre determinado tema para hacer que te comportes de un modo particular – es decir, no te estoy forzando a algo sino que te estoy dejando completamente libre – ahí es cuando empiezo a ejercer poder. Está claro que no debemos definir el poder como un acto violento y opresor que reprime a los individuos forzándolos a hacer algo o evitando que hagan algo distinto. Sino que el poder tiene lugar cuando existe una relación entre dos sujetos libres y esta relación es desigual, de modo que uno puede actuar sobre el otro, y ese otro es guiado o permite que lo guíen. Por tanto, el poder no siempre es represivo. Puede tomar varias formas. Y es posible tener relaciones de poder que son abiertas.” (Blohemia, 2022, p. 14-15).

Foucault-ek esandakoa XXI. mendera ekar dezakegu, izan ere, boterea ez baita beti modu errepresiboan gauzatu behar, eta hau ondo ikus daiteke komunikabideek iritzi publikoan duten eraginean. Kontrol-gizartean, komunikabideek, Mass Media izenekoek, zeregin garrantzitsua dute informazioaren kudeaketaren bidez boterea zabaldu eta sendotzeko. Prentsa, albiste eta iritzi guneak, sare sozialak, irratia, telebista, etab. funtsezko kanalak dira iritzi publikoan eta pertsonen portaeretan eragina izan dezaketen mezuak eta irudiak sortzeko eta zabaltzeko. Horrela, iritzi publikoan joera edo tendentzia batzuk sortzen dituzte, eta zabaldutako mezuak moral bat sortzea lortzen dute, kontrol gizarteak sortuz, gobernu boteretsuek, botere ekonomikoko taldeek edo presio taldeek zehazten dituztenak

Beraz, komunikabideak dira gaur egun boterea ezartzeko dugun tresnarik gogorrenetariko bat, biztanleriaren gaineko kontrolari eusten diotenak eta hura diziplitatzeko tresna gisa erabiltzen direnak. Boterea ez da alde bakarrez eduki edo egikaritzen den zerbait, baizik eta gizarte-harremanetan eta eguneroko praktiketan eraikitzen eta erreproduzitzen den zerbait. Mass Media, erakunde soziala den aldetik, boterea eraikitzen eta erreproduzitzen den lekua da. Komunikabideen bidez, onargarrizat jotzen diren eta biztanleriaren gaineko kontrolari eutsi ahal izateko aukera ematen duten zenbait jokabide-eredu ezartzen dira (Lull, 1992).

Adibidez, Len Masterman-ek (1993) *“La enseñanza de los medios de comunicación”* liburuan komunikabideak gure pertzepzioen eta ideien moldatzaile garrantzitsu gisa deskribatzen ditu, Kontzientziazio Enpresa gisa, munduari buruzko informazioa emateaz gain, ikusteko eta ulertzeko moduak ere ematen dituztenak. Kontzientziazio Enpresen egutegiko lehen urratsa erabaki jakin bat beste baten ordeztu babesteko prest dagoen jendea sortzea da, dela autoen X marka erostea Y markaren ordeztu, dela hautagai politiko hau edo hura babestea, dela herrialde baten edo bestearen alde posizionatzea haien arteko gatazka batean (Masterman, 1993).

Foucault-en ideiek diskurtsoak, ezagutzak eta botereak gizartean eta subjektuan dituen ondorioen azalpena ematen dute. Foucault-ek egiaren, diskurtsoaren eta giza subjektuaren inguruan eginiko azterketa egoera instituzionaletan oinarritu bazen ere, hala nola ospitalean, fabriketan edo espetxean, haren teoriak berdin aplikatzen dira beste testuinguru instituzional eta diskurtsibo batzuetan, hala nola hedabideen antolaketan. Diskurtsoek eragina dute gai jakin batzuei buruz pentsatzeko moduetan. Diskurtsoak sortzen ditu objektuen eta praktiken esanahiak, eta masa-komunikabideak diskurtsoz bustita daude.

Kazetariak, diskurtso bat zabaltzeaz arduratzen den subjektua den aldetik, bere parametro kontzeptualen barruan jarduten du. Hala ere, kazetaria edo beste albiste-ekoizle bat izatea boteretsua izatea da, komunikabideetako tresna eta teknika instituzionalek lotura estua baitute boterea/ezagutza erlazio korapilatsuan. Izan ere, gure gaur egungo gizartean, eta bereziki, gure egunerokotasunean, giza zientziek baino gehiago, kazetariaren praktika diskurtsiboek dute diskurtso bat errealitate bihurtzeko ahalmena. (Hobbs, 2008)

Díaz-ek (1995) Foucault-en boterearen analisiaren inguruan hitz egitean adierazten duen bezala: *“el poder no es una propiedad, es una estrategia; no se posee, se ejerce [...] el poder, en esencia, no es represivo. Es productivo”* (Díaz, 1995, p. 102). Horrela, Mass Mediak praktika diskurtsiboen sortzaile dira (ez dira bakarrak). Era berean, komunikabideetatik zabaltzen den mezua boterearen praktikekin lotzen da, garai bakoitzeko subjektibotasunak eraikitzea eragiten baitute (Díaz, 1995).

Gaur egun Mass Mediak duen mezu indartsuenetariko bat gizarte-segurtasunarekin lotuta dago, eta gizabanakoan sortzen den beldur honen ondorioz, moral eta idea batzuk sortzen dira. Azkenean, herritarren segurtasuna, gaur egungo gizartean, denoi kezkatzen

digun funtsezko arazoa da, eta zabaldu nahi den segurtasun eza erakusteko, hainbat gizarte-sektorek, Mass Mediak barne, "ziurgabetzat" jotako gertakariak aurkezten ditu. Hala, problematika hori hainbat eztabaiden erdigune bihurtu da, nahiz eta aitortu behar den ez dela kezka berria, betidanik fokoan egon baita segurtasunaren debatea. Segurtasunaren gaiak, hemen planteatzen den bezala, babes fisikorik gabeko gorputz baten existentzia dakar, eta horrek galeren eta heriotzaren fantasiak sortzen ditu, diskurtso- eta gizarte-praktiketan adierazten dena, zeinak, aldi berean, segurtasun handiagoa eskatzen duen.

Demanda horretan, Mass Mediek rol nagusia dute; izan ere, etengabe erakusten dituzte segurtasunik ezarekin loturiko delitu-egintzak (etxebizitzaren okupazioa, besteak beste), segurtasun juridiko instituzionalari baino (haien etxetik kanporatzen dituzten pertsonak, osasun publikorako sarbidea, langabeziaren problematika, desnutrizioa, Palestinako gerra etab.). Diskurtso-praktika horiek "gizarte-gorputzean" dituzte ondorioak, Estatuak segurtasun eskariak punitibismoan oinarritzen dituelako, eta, beraz, Estatuak errepresio handiagoa egingo du. Kontuan izan behar dugu Estatuak indar publikoaren monopolioa duela eta, beraz, errepresio-boterea ere, eta azkenean, mass media kontrol soziala gehiago gauzatzeko moduan erabiliko dela, baina, gainera, botere tresna honek izkutuan gauzatzen baitu kontrola (Rigazzio et al., 2020).

Kontuan izan behar dugu kazetaritzak albisteak sortzen dituela eta horiek errealitate sozialaren zati bat eraikitzen dutela, gizabanakoei mundua ezagutzeko aukera ematen diona, eta errealitate horretara ezin direla zuzenean iritsi komunikabiderik gabe. Horrela, herritar gehienentzat, politikaren eta gizartearen ezagutza ia guztia hedabideen bidez eraikitzen da. Eskema horretan, hedabideek agenda publikoa definitzeko ahalmena dute, iritzi publikoan eragiteko ahalmena, eta, ondorioz, herritarrek beren ingurunearekin duten loturan eragiteko ahalmena. (Checa, 2013)

Komunikabideen portaera mendebaldeko herrialde garaikideetan, "agenda-setting"en teorien bidez azaldu ohi da, bai eta "framing"aren teorien bidez ere. "Agenda-setting" komunikabideen egungo teoriarik adierazgarrienetako bat da. Bertan, hedabideek audientzietan nola eragiten duten aztertzen da, adierazgarritasun handienekotzat jotzen diren gaien bidez. Hedabideak ez du erabakitzen jendeak zer pentsatu behar duen gertakari baten inguruan, nahiz eta praktika diskurtsibo horiek ikuslearengan "egiazko kontzeptu" bat edo

moral bat sortzeko eragina duten; baina debatean edo iritzi publikoan zein gai egongo diren erabakitzen du.

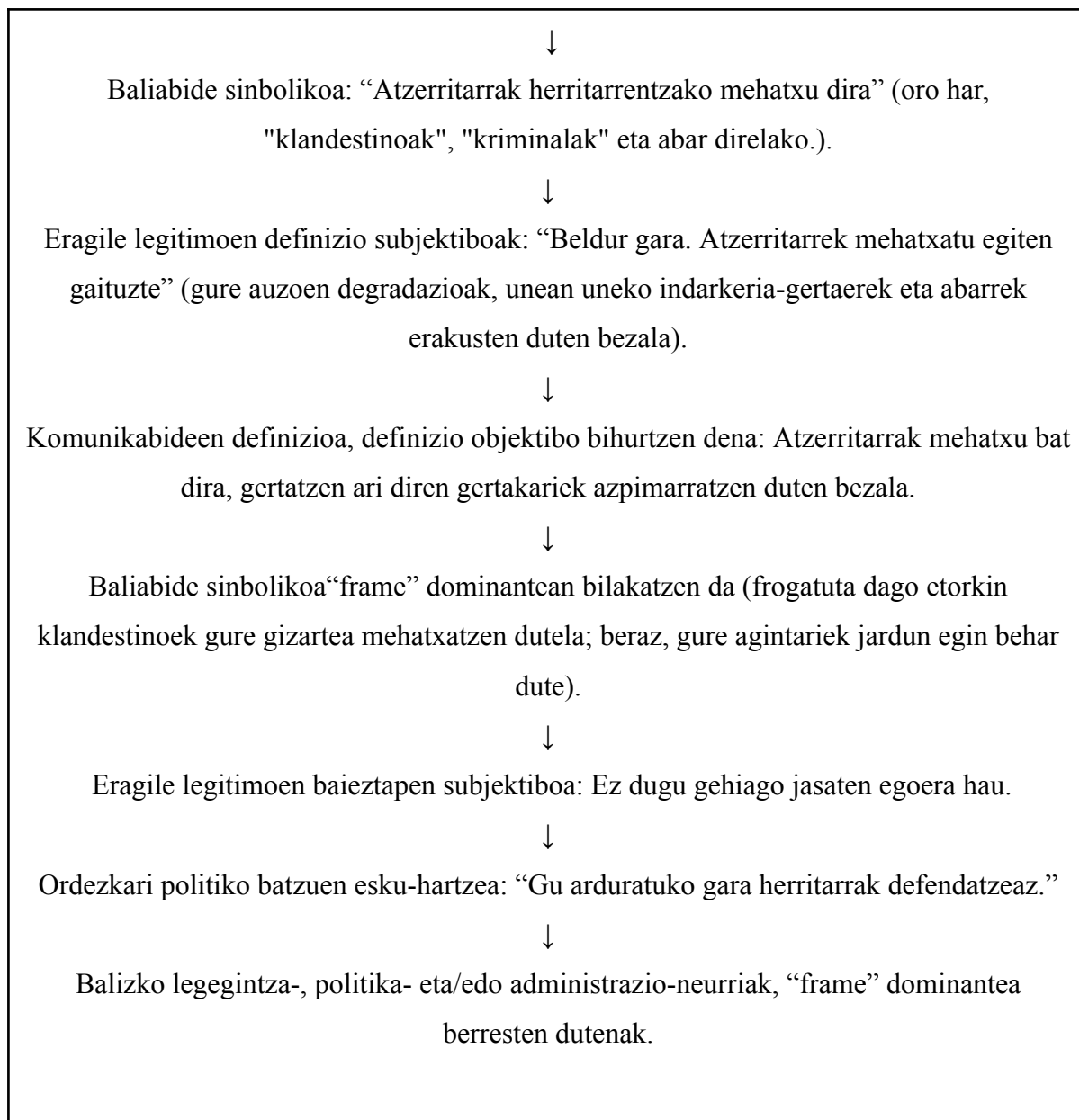
Hemen ikus daiteke teknologia horiek duten boterea; izan ere, pertsonak, hedabideen bidez, gai jakin batzuei buruzko informazioa jasotzeaz gain, gai horri eman behar dioten garrantzian ere eragina dute. Gai bati audientziak ematen dion garrantzia hedabideetan izan duen garrantziaren arabera izango da (Rodríguez, 2004).

“*Framing*”-a edo informazioaren enkoadraketa *Agenda-Setting* teoriaren bigarren maila bat da, eta albistean islatutako ezaugarriek osatuko dute. Beste era batera esanda, komunikabideek gai baten inguruan nahi dituzten aspektuen inguruan egiten duten hautapen burutsua da *framing*-a, aspektu horiek garrantzitsuago bihurtzeko, eta, beraz, fenomeno baten kausa berezi bat azpimarratzeko. Informazioa interpretatzeko modua aldatu egiten da informazio hori nola kokatzen eta kontatzen den kontuan hartuta. Gerora ikusiko dugunez (populismo zigortzailea), askotan politikariek diskurtso mediatikoa baldintzatuko dute, beren botereari eutsi ahal izateko eta beren diskurtsoaren arabera morala inposatzeko.

Aurreko kontzeptuek aukera ematen dute informazioaren hautaketa (Agenda Setting) eta enkoadraketa (framing) planteatzeko. Horiek zehaztuko dute herritarrek gai horri buruz egiten duten erakuntza, eta eragina izango dute haien jarreretan eta portaeran. Jarrerak pertsonak egiten dituzten ebaluazioekin lotzen dira, eta pertsonak gizabanako edo objektu jakin batekiko dituzten aurrejarrerak zehazten dute pertsonak nola jokatuko duten. Beraz, gaur egungo masa-komunikabideek botere handia dute herritarrek zer pentsatzen duten eta nola pentsatzen duten zehazteko. Horregatik, nolabait, subjektuok otzandu egiten gara hauen aurrean.(Checa, 2013)

Tiness-ak (2010), berak egindako *Marginados, minorías e inmigrantes: criminalización de la pobreza y encarcelamiento masivo en las sociedades capitalistas avanzadas* lanean, Dal Lago-k (1998) egindako eskema bat erakusten du, herritartasun-alarma bat sortzeko prozesu osoa bistaratzeko, kasu honetan, atzerritarrei dagokienez (Tinessa, 2010):

Beldurraren tautologia

Eskema horrek ondo azaltzen du nola gertaera puntualen eta banakako erreakzioen bidez iritzi publikoaren uniformetasuna lor daitekeen. Gainera, “larrialdietarako” egoerak oso erabilgarriak dira politikarientzat eta komunikabideentzat, politikarientzako horren arabera politikak sortzeko, eta Mass Mediarentzat diru gehiago irabazteko eta politikariek dituzten aliantzak estutzeko (Tinessa, 2010). Komunikabideek (berezi telebista) politikaren finantzaketarekin duten harremana konplexua da. Politikariek komunikabideak finantzatzeko hainbat helburu izan ditzake. Politikari batzuek publizitatean inbertitu dezakete beren irudia sustatzeko edo mezu politikoak zabaltzeko (Rial, 2015).

Hurrengo adibidean ikus daiteke askotan alderdi politikoek edo botere handiek komunikabideak finantzatu dituztela gizartean sartzea interesatzen zaien mezu bat zabaltzearen truke. Nines Maistraren hitzaldi-eztabaidako bideo batean: *“Exceso de mortalidad y estrategia del avestruz”* SIAP covid19ak eta arkitcovid19evidencias.com gordailu honek antolatuta, 2022ko azaroaren 28an, Ángeles Maestrok aipatu zuen COVID19aren garaian Euskal Erkidegoko Aldizkari Ofizialak argitaratu zuela nola finantzatzen zituen Eusko Jaurlaritzak pandemiaren inguruan zituzten diskurtso politiko guztiak babesten zituzten komunikabide guztiak (SIAP, 2022). Hurrengo irudian ikus daitekeenez, botere politikoa zuzeneko konplize bihurtu zen, eta komunikabideei diru-laguntzak eman zizkien, betiere, pandemiaren ildo ofizialari eusten bazioten (Maestro, 2022).

Primero.– Conceder subvenciones directas en el año 2021, por un total de 5.000.000 de euros, a los medios de comunicación de prensa y radio con sede o delegación en Euskadi que se detallan en la siguiente relación y por los importes individuales que en la misma se especifican, destinadas a paliar los efectos de la afección económica generada por la COVID-19

Periódicos	Tercero	NIF	Audiencia (miles)			%	Subvención
			Papel	Digital	Total		
El Correo	Diario El Correo, S.A.	A48536858	243	394	637	32,31861999	1.608.716,91 €
Diario Vasco	Sdad. Vascongada de Publicaciones, S.A.	A20004073	141	155	296	15,01775748	747.535,64 €
Deia	Editorial Iparraguirre, S.A.	A48082440	65	156	221	11,21258245	558.126,27 €
Gara	Baigorri Argitaletxe, S.A.	A01276906	48	73	121	6,139015728	305.580,45 €
Noticias de Gipuzkoa	Urgull 2004, S.A.	A20825808	19	49	68	3,450025368	171.731,16 €
Diario Noticias de Álava	Ediciones Izoria 2004, S.L.	B01373489	13	32	45	2,283105023	113.645,62 €
Berria	Euskal Editorea, S.L.	B20809042	58	57	115	5,834601725	290.427,70 €
Total			587	916	1.503	76 %	3.795.763,75 €

Segundo.– El abono de la subvención se efectuará en un único pago, siempre que no medie renuncia expresa en el plazo de diez días desde la notificación de la concesión, al haberse ya remitido por parte de las entidades beneficiarias el compromiso de mantener la misma línea de información de cercanía y servicio a la ciudadanía en relación a la pandemia. El abono comportará la obligación de mantener la actividad, durante un mínimo de 2 años, en los mismos términos que han sido considerados y tenidos en cuenta para la concesión de la subvención:

Oharra: Irudi hau Angeles Maestrok argitaratu zuen 2022an *El Covid como excusa y las responsabilidades de las organizaciones revolucionarias en el "gran reinicio" del*

Capitalismo artikuluan, eta berak dokumentu hau euskadi.eus/gobierno-vasco orritik hartu zuen.

Kazetaritzaren, politikaren eta ekonomiaren arteko loturak historikoak dira, baina hiru sektoreen arteko harremanak interesen araberakoak izan dira beti, eta, askotan, prentsa alderdi politikoen eta talde ekonomikoen aliatu bihurtu da, eta hori bateraezina da diskurtso kritiko batekin eta informazio independente batekin. Komunikabideak boteretsuak dira, herritar guztiengana iristeko eta gizartean eragiteko gaitasuna dutelako. Beren ildo editorialaren bidez, iritzi publikoa orientatu eta jokabideak eta portaerak alda ditzakete.

Ondorio horiek hauteskunde garaietan ikus daitezke hobeto, politikariek inoiz baino interes handiagoa baitute komunikabideak kontrolatzeko, badakitelako funtsezko tresna direla beren mezuak entzuleei helarazteko eta konbentzitzeko. Eta hedabideek boterearen kontrapisu gisa jarduten ez dutenean, propaganda-tresna bihurtzen dira (Soengas, 2018).

Komunikabideak iritzi publikoan eragiteko erabiltzearen ondorioz, politika kriminalak sortu dira populismo hutsagatik. Politikariek eta komunikabideek elkarrekin lan egin dezakete beldur eta izu moraleko giroa sortzeko. Testuinguru horretan, komunikabideak politika kriminal populista egiteko presio-taldetzat har daitezke. Enpresaburu moralek (politikariek, besteak beste) eta komunikabideek elkarrekin lan egin dezakete segurtasun publikoko arazo baten inguruko narratiba bat sortzeko, arazoaren larritasuna puztuz eta irtenbide sinple eta zigortzaileak sustatuz, hala nola zigorrak areagotzea (de Souza de Almeida, 2020).

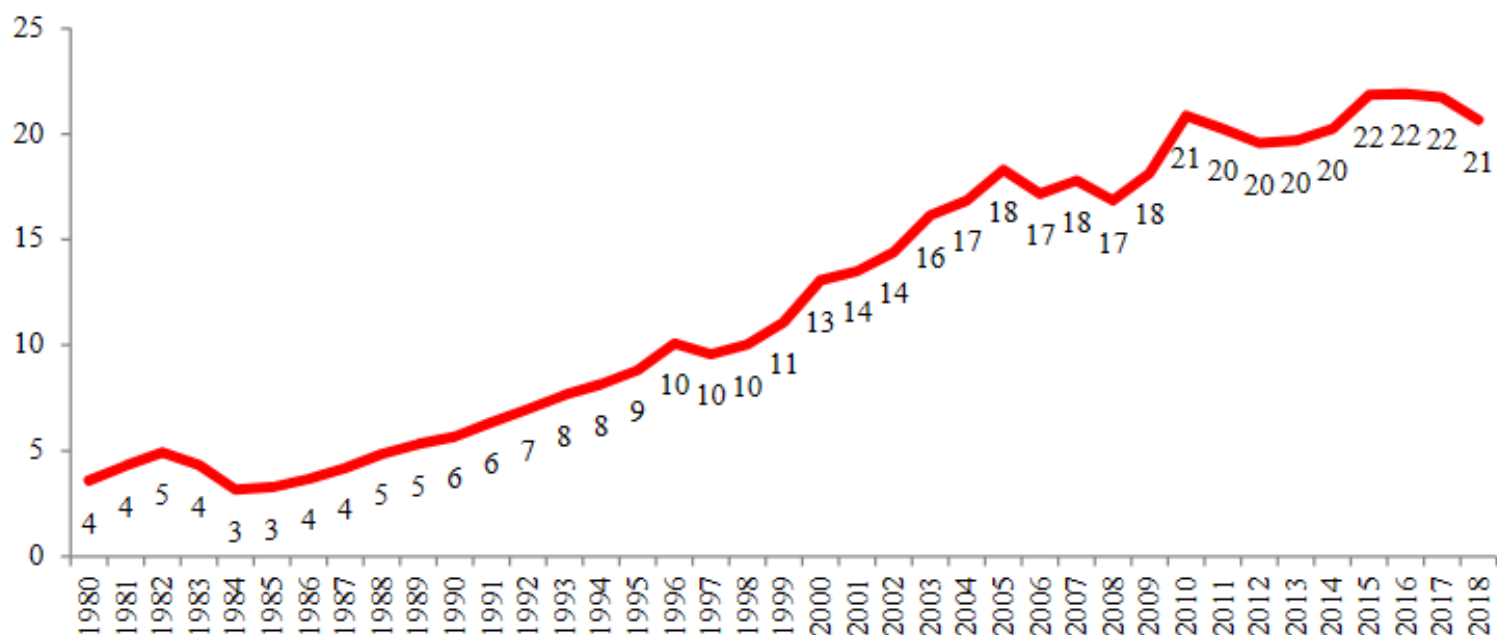
a. Populismo politikoa eta punitibismoa

Historian zehar erreforma penalak justifikatzeko aipatu izan den sentimendua justiziaren zentzu aurrerakoia izan da gehienetan. Sentimendu horiek, zalantzarik gabe, elite politikoei lortu nahi zituzten balioak ziren eta, zentzu batean, interes profesionalak eta botere-estrategiak estaltzeko modu bat. Baina sentimendu horiek sistematikoki aipatzeak moralaren gaineko nagusitasuna sakontzeko eta haren izenean egiten ziren gauza asko justifikatzeko balio zuen. Gaur egun ere sentimendu horiek hor diraute.

1970. urtetik, delituaren beldurra gero eta garrantzi handiagoa hartu du. Garai batean egoera zehatz gisa ikusten zena, funtsezko gizarte arazotzat eta gizarte modernoaren ezaugarritzat hartu da. Delituaren beldurra arazo independentetzat jo izan da, delituaren benetako arazoa eta benetako biktimizazioak alde batera utzita, eta politika partikularrak garatu dira, gizartearen beldur-mailak murrizteko, ez delitua murrizteko. Publiko beldurgarriaren sentrazio horrek eragin handia izan du azken urteotan politika publikoen estiloan eta edukian (Garland, 2005, p. 44 y 45)

Populismo zigortzailearentzat espetxearen ordezkoko neurriak traba dira justiziarentzat. Azken urteotan, arlo penaleko edo kriminologikoko hainbat profesionalak mekanismo alternatiboak instituzionalizatu dituzte zigor-arloan. Horrela, bitartekaritza edo adiskidetzea bezalako neurriek zigor-arloko justizia ematea eraginkorragoa egiten lagun dezakete, eta, neurri bateraino, justizia humanizatu. Hala ere, zenbait delituren aurrean, gizarteak neurri horiek errefusatzear gain, zigor askatasun-gabetzaile gogorrak ezartzea eskatzen du.

Egoera horren aurrean, legegileek eta politikariek, legezketasunaren kultura humanista sustatu beharrean, zigor handiagoak sustatzeko joera dute, beren agintaldian zilegitasun politikoa eta hauteskunde-garaian hauteskunde-boterea irabazteko (Tovar, 2021, p. 51 y 51). Hori ondo ikus daiteke *Revista Española de Investigación Criminológica* aldizkariak Cid-ek (2020) Espainiako espetxeko etorkizunari buruz egin zuen ikerketa bati buruz argitaratu zuen ikerketan. Hemen, 1980tik 2018ra Espainiako espetxeratzearen batez besteko iraupenari (hilabetetan) buruzko datu estatistiko bat argitaratu zuen. Cid-ek 2020.urtean argitaratu zuen grafiko honen bidez, zigorren gogortzeak izan duen bilakaera ikus daiteke.

Oharra: Grafiko honek 1980tik 2018ra Espainiako espetxeratzearen batez besteko iraupena isaldaten du eta Cid Moliné-k 2020an “*El futuro de la prisión en España*” ikerketatik lortu da.

Populismo punitiboa 1995ean ezarri zen lehen aldiz eta Anthony Bottoms-ek erabili zuen. Teoria horren bidez, gobernuek hartzen dituzten politika errepresiboak azaldu nahi izan zituen, baita jendeak politika horiengatik duen harrera ona ere; zigorren gehikuntzak kriminalitatearen ezabapena modu batean edo bestean bermatuko balu bezala. Beraz, definizio hori sektore politikoek ezartzen dute, eta horiek zuzenbide penala erabiltzen dute hauteskunde-ondorioetarako, neurriaren eraginkortasunaz edo horrek dakartzan ondorioez harago begiratu gabe. Honen ondorioz, gehienetan alde batera uzten da zuzenbide penalaren azken ratioaren izaera. (Ruiz, 2018)

Populismo zigortzailearen fenomenoak Garland-ek kontrolaren kultura berriaren sorrera deitzen duenarekin batera jaio zen. Autore horren arabera, Bigarren Mundu Gerraren ondorengo hamarkadetan, delinkuentziarekin eta gizarte-arazo gehienekin lotutako arazoei emandako erantzun estandarra gizarte-erreformaren, tratamendu profesionalaren eta gizarte-baliabideen konbinazio bat zen. Hala ere, laurogeiko hamarkadaz geroztik, paradigma eta ereduak aldatu egin dira, birsozializatzeko irizpideetatik ezgaitzailetara pasatuz.

Horregatik, autore horren ustez, populismo penalak eragin du adituek kriminalitateari aurre egiteko moduak kontrolatzeari utzi izana, eta horren ordean, auzi penalaren ikuspegi guztiz politizatua ezarri da. (Mellón et al., 2017).

Komunikabideen eta zigor-politika populistaren artean harremana dago (Acero et al., 2021). Izan ere, ikuspegi mediatikoa, hau da, indarkeriazko gertakarien tratamendu mediatikoa, lagungarria izan baita, zigorrak gogortzeko beharra legitimatzen laguntzeko eta, beraz, zigor-eskaera sozialak sustatu ditu.(Mellon et al, 2017). Adibide argia “Marta del Castillo” kasua izan daiteke. Oraindik agertu ez den adingabe horren hilketaren ondoren, Auzitegi Gorenak ahalik eta kondena handiena ezarri zuen (20 urteko espetxe-zigorra, ondoren Auzitegi Gorenak urtebete eta 3 hilabetez luzatua). Kasu horren aurrean, senideek eta iritzi publikoaren zati handi batek adierazi zuten ez zeudela ados ebazpen judicial horrekin (Muñoz, 2014).

Gertaera horren aurrean, legegileek populismo zigortzailea esaten diotenari men eginez Alderdi Popularrak, hau da, proiektio mediatikoko gertakarien inguruko herri-presioan oinarrituta legeak egitea (Populismo Penal, 2012). Honen ondorioz, Alderdi Popularrak Zigor Kodearen Erreforma onartu zuen, eta horren bidez espetxealdi iraunkor berrikusgarria sartu zuen. Aldaketa hau eman zen nahiz eta Espainiako Konstituzioaren 25.2 artikulua birgizarteratzea eta berreziketa jasotzen dituen zigorraren helburu gisa. (Matellán, 2015).

Azken urteotan gertatu diren zigor-erreforma garrantzitsuenak populismo zigortzailearen berezko dinamikaren ondorio dira; izan ere, legegileak ustezko alarma sozial batean oinarrituta justifikatzen ditu aldaketa horiek, eta ez dira arrazionalki kriminalitateari erantzuteko pentsatuak, epe laburreko estrategia politikoen parte baizik. Espainiako zigor-araudiaren etengabeko gogortze hori PPK eta PSOEek komunikabideen eta iritzi publikoaren presioaren aurrean egindako lagapen gisa interpretatu ohi da (Tierno, 2014).

Baina politikariek herritarren eskaerei boterea irabazteko neurri zigortzaileekin erantzuten badiete, zigor-erreformei buruzko adostasun horren jatorria zigor-arloko azterketa sakonetara iristea oso zaila delako gertatzen da. Beraz, gizabanakoek sistema penalari buruz osatzen duten jakintza komunikabideetan entzundakoagatik lortzen dute. Horrenbestez, arazoa egituratik konpondu beharrean delitugilea ahalik eta urte gehien kartzelan sartzea

bilatzen duten alderdi politikoak (Arán, 2008), mundu mediatikoarekin aliatzen dira estrategia politiko gisa (Tierno, 2014).

Telebista da Espainian informazio politikoa kontsumitzeko komunikabide nagusia (Martín et al, 2022). Hori dela eta, alderdi politikoek komunikabide nagusiekin harremanak dituzte, Espainian batez ere nabarmentzeko da PSOE/PP alderdiena, hau da, Espainian nabarmena den bipartidismoarena. Horrek azaltzen du, neurri handi batean, komunikabide horiek delinkuentziari eskaintzen dioten arreta neurrigabea (Tierno, 2014). Harreman horrekin hobeto uler daiteke komunikabideek botere ideologikorako tresna gisa duten zeregina. Tresna horiek baliagarriak dira (baina ez dira beti eraginkorrak edo efizienteak) hartzaileei mezuak eta diskurtsoak inposatzen saiatzeko, eta, horrela, ustez objektiboa den jakintza sortzen da. Beraz, aipatutako botere ideologikoa erabiltzeko eragiketa horiek baliabide komunikatiboak erabiliz egiten dira, hau da, praktika diskurtsiboaren bidez (Paredes, 2020).

Horrela, zigor-populismoa alderdien proiektu politikoaren parte izaten da. Bai programetan, bai gobernu-jardunean, zigor-populismo horrek espetxe-zigorren abusura jotzen du, gero eta luzeagoak baitira, delitua indargabetzeko elementu gisa. Mekanismo horrek, poliziaren presentziarekin batera, babes- eta segurtasun-sentimendua sortu nahi du. Hori guztia delituaren protagonista emozionalak diren biktimekiko elkartasun-agertoki baten barruan. Horrela, zigor-populismoa, azkenean, ez da diskurtso batean eta hari lotutako politika batzuetan bakarrik gauzatzen, baita herritarren segurtasunaren ideologia batean ere (López et al., 2020).

Onartu da legegileak, sarritan, zigor-hutsuneak konpontzen ez dituzten arauak erabiltzen dituela, eta ez direla justifikatzen zentzuz baloratutako beharragatik, baina botere politikoari aukera ematen diotela herritarren kezken aurrean erreakzionatzen ari dela adierazteko. Arau horiek ez dute eraginik izango arazoan konponbidean, eta, horregatik, funtsean sinbolikoak dira. Baina mezu horrek botere politikoaren eta herritarren arteko komunikazio-mekanismo bat eskatzen du, non, jakina, bi zati dauden: igorlea eta hartzailea.

Botere politikoak zigor-mezua zabaltzen badu, ondo hartuko dutela uste duelako da, hau da, zigor-arloko esku-hartze zorrotza eskatzen duelako. Eta botere politikoak ustez gizarteak eskatzen duen esku-hartze penalarekin erantzuten badu, Estatuaren eta

zuzenbidearen ikuskera autoritarioa dagoelako izan behar du, hau da, demokraziaren biziraupenerako hedadura kezkarria dagoelako (Arán, 2008).

Agenda-setting-aren teorian lehen ikusi dugun bezala, komunikabideek gai jakin bat eztabaida publikoaren lehen mailan jartzeko ahalmena dute. Horrela, jakin behar dugu hedabideak ezin direla errealitatearen erreflexu bakartzat hartu. Izan ere, albisteak hautatzeko prozesuan agenda politikoak ere ezarriko du ze gai nabarmendu beharko diren. Honen ondorioz, gai jakin batzuk ahanzturara mugatuko dira (Gómez, 2011)

Aurrekoa ikuspegi foucaultiarretik azter daiteke; izan ere, Foucault-ek 1970ean *orden del discurso* inaugurazio-lezioan ondo azaldu zuen bezala, hizkuntza eta ezagutza boteretik abiatuta egituratzen dira. Foucault-ek dioen bezala, gizartean diskurtso guztiak kontrolatuta, hautatuta eta banatuta daude. Horretarako, diskurtsoa baztertzeko hainbat mekanismo daude, adibidez, gizarte baten debekatua edo tabua. Bazterketaren eta bereizketaren ondorioz, zenbait diskurtso ez dira baliozkotzat hartzen.

Ildo horretan, foucaultiar diskurtsoa gaurkotasunera eramanez, zenbait politikarik genero-autodeterminazioa edo sexu-askatasuna esfera publikotik deuseztatzeko egiten duten ahaleginarekin pareka genezake, hitz egiten ez denaz ez baita existitzen. Adibidez, VOX legebiltzar taldeak, "*Ley 4/2023, de 28 de febrero, para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTBI*" legearen ondorioz, "*ley trans*" bezala ezagunagoa dena, genero terminoaren erabilera eta genero-autodeterminazioaren kontzeptua araudi ofizialetik kentzea eskatu zuen, eta ikastetxeetan eta komunikabideetan genero-ideologia deuseztatzea, haiek adoktrinamendu bezala ikusten baitute egoera erreal batzuk isaldatzea, eta agerikotasun honekin amaitzeko beharrezko jarduerak egitea proposatu zuen (VOX, 2021).

- i. 10/2022 Lege Organikoa, irailaren 6koa, sexu-askatasunaren berme integralari buruzkoa

Komunikabideen eraginaren eta Espainian dagoen populismo punitiboaren adibide argienetariko bat *Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la*

*libertad sexual*¹ lege berria da, ezagunagoa dena “solo sí es sí” izenarekin. Hasteko, lege honen jatorria mugimendu feministak “la manada kasua”-ren ondorioz kaleetan egin zuen demandari erantzuna da, hau da “no es abuso es violación” lema lege bihurtu du berdintasun Ministerioak. Lege hau 2022ko urriaren 7an sartu zen indarrean, La Manadaren epai polemikoa eman eta lau urtera. Auzitegi Gorenak kasua gerora berrikusi eta ebatzi bazuen ere sexu-erasoaren delitu gisa, aldez aurreko epaiak sexu-abusutzat hartu zuten eta hemen hasi ziren protesta luzeak (Lázaro, 2022).

Gertakariak 2016ko uztailearen 7ko goizaldean jazo ziren, epaian jasotzen denez, eraso jasan zuen emakumeak bide publikoan kondenatuetako batekin hitz egin ondoren. Bostak neska lagun baten autora laguntzeko prest agertu ziren, bertan lo egiteko asmoa baitzuen. Bidean, kale batean gelditu ziren, eta bost gizonek gertuko atari batean sartu zuten emakumea. Bertan, epaiak dioenez, "adineko eta gorpuzkera handiko bost gizonek inguratuta", salatzailea "txundituta eta erreakzionatzeko gaitasunik gabe" sentitu zen. Emakumeak "estuasun eta ezinegon handia sentitu zuen, harridura sortu zion eta mendekotasun eta pasibotasun jarrera hartu zuen". Ondorioz, erasotzaileen nahietara iritsi zen. Guztiek penetratu zuten ahotik emakumea, haietako batzuk, gainera, baginatik eta uzkitik ere. Gainera, beren telefonoekin filmatu zuten eginiko dena. Guztira, 96 segundoko 7 bideo egin zituzten. Gizonetako batek mezuak jarri zituen WhatsAppen, egindakoa ospatuz eta irudiak partekatuko zituela aginduz. (BBC News, 2018)

Nafarroako Auzitegiaren 2018ko apirileko lehen epaiak eta Nafarroako Justizia Auzitegi Nagusiaren epaiak sexu-abusutzat jo zituzten egitateak, uste baitzuten ez zela egon aurreko Zigor Kodeak bortxaketa-deliturako ezartzen zuen indarkeria eta larderia. Hala eta guztiz ere, frogatutzat jo zen akusatuak beren nagusitasunaz baliatu zirela biktima inguratzeko eta «objektu» huts gisa erabiltzeko. Orduan ekin zitzaion Zigor Kodearen erreformari buruzko eztabaida sozialari, sexu-askatasunaren aurkako delituak beste modu batera tipifikatzeko (Martín, 2020).

La Manada kasuaren polemika sexu-abusu eta -eraso delituen tipifikazioagatik izan zen, sexu-abusuaren eta sexu-erasoaren arteko aldeagatik. Erreforma hau baino lehen, Zigor

¹ La Ley de Garantía Integral de la Libertad Sexual, conocida como ley del solo sí es sí, que elimina la distinción entre abuso y agresión y regula la necesidad del consentimiento expreso Fue aprobada el pasado 25 de agosto en el Congreso de los diputados. Para más información [BOE-A-2022-14630 Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual](https://www.boe.es/boe/BOE-A-2022-14630-Ley-Organica-10/2022-de-6-de-septiembre-de-garantia-integral-de-la-libertad-sexual).

Kodean bi delitu mota bereizten ziren: sexu-erasoa (indarkeria edo larderia erabiliz pertsona baten askatasunaren aurka atentatzea) eta sexu-abusua (pertsona baten sexu-askatasunaren aurka atentatzea indarkeriarik eta larderiarik gabe eta baimenik gabe). Hau da, bi kasuetan ez dago emakumearen onarpenik, baina lehenengoan (sexu-erasoa) indarkeria edo larderia erabiltzen da; eta bigarrean (sexu-abusua) berriz, ez da indarkeria edo larderia erabiltzen. Beraz, bi jokabide tipikoren aurrean gaude, non ez den kontuan hartzen adostasuna baizik eta biktimak jarritako erresistentzia. Eztabaidaren funtsa hurrengoan izan zen: sexu-askatasunaren aurkako atentatu bati buruz hitz egiten dugunean, adostasun faltaz eta biktimaren borondatearen aurkako erabileraz soilik hitz egin beharko genuke, eta ez biktimak aurre ez egiteko zituen ahalmenez (Mallent, 2021).

La Manada taldeko bortxaketa sexu-abusutzat jo zuen epai polemikoaren ondoren, eta kasu honen ondorioz kaleak hartu zituzten pertsona guztien demandaren ondoren, "solo sí es sí" legearen aurreproiektua hasi zen, eta kaleetara atera zen oihu feministaren izena hartu zuen (Ondacero, 2022). Komunikabideen eragin handia ikus daiteke hemen; izan ere, epai honen ondorioz emakumeek berdintasunaren eta justizia feminista baten alde egindako aldarrikapenak hedabideek zabaldu zituzten, eta honek presioa gauzatu zuen alderdi politiko batzuetan (Gil, 2028). Ikus daiteke, halaber, sexu-askatasuna erabat bermatzeko legearen erreforma abian jartzeko arrazoia adierazpen feministen protestak izan zirela, hau da, alderdi politiko batek ere ez zuen neurririk hartu egon zen demanda feminista hori heldu arte. (Vozpópuli, 2022).

Lege honek jasotzen dituen neurri nagusien artean, berritasunak daude adostasunari eta sexu-erasoaren eta sexu-abusuaren arteko bereizketaren amaierari buruz; orain, sexu-askatasunaren aurkako ekintza guztiak sexu-erasotzat hartuko dira. Horretaz gain, Espainiako probintzia guztietan krisi-zentro publiko desberdinak sortuko dira sexu-indarkeriaren biktimei etengabeko arreta emateko, sexu-hezkuntza hezkuntza-etapa guztietan egongo da, argazki eta bideo intimoak baimenik gabe zabaltzea eta birzabaltzea zigortuko da, egoera irregularrean dauden sexu-indarkeriaren biktima diren emakumeei haien egoera erregularizatzea eskainiko zaie eta prostituzioaren publizitate mota oro debekatuko da. Lege horrek indarkeria ekonomikoari eta bikarioari buruzko aldaketak jasotzen ditu, eta zuzeneko biktimatzat hartzen ditu gurasoek, bikotekideek edo bikotekide ohiek eraildako adingabeen amak, Estatuaren laguntzak eskuratzea bermatzeko. Kaleko jazarpena delitu arin

gisa zigortuko da, eta justiziak pertsegitu ahal izango du, jazarpena jasaten duen pertsonaren salaketaren bidez (Ondacero, 2022).

Arazoa zigorrak aldatzean sortu da; izan ere, komunikabideek eta Espainian ohikoa den zigor-populismoak legea eztabaidaren erdigunean kokatzea ere ekarri dute. Erasoaren definizio berrirako zigorrak aldatu egiten dira: lehen sei urtetik hamabi urtera zena, orain lau urtetik hamabi urtera izango da. Zigorren tartea ere aldatzen da astungarriak dituzten bortxaketen kasuetarako; izan ere, hamabi urtetik hamabost urtera arteko zigorra aldatu egiten da, eta zazpi urtetik hamabost urtera artekoa da arau berriaren arabera. Julia Clavero Zigor Zuzenbidean espezializatutako abokatuak dio gutxieneko zigorren aldatetaren arrazoia dela jada ez dela bereizten sexu-abusuaren eta -erasoaren artean, eta, horregatik, gutxienekoak jaitsi egin behar direla. Izan ere, Zigor Kodearen 181. artikulua sexu-abusua tipifikatzen zuen, eta ezartzen zuen zigorra urtebetetik hiru urtera bitarteko espetxea edo 18 hilabetetik 24 hilabetera bitarteko isuna zen.

Ildo beretik doa Maria Acale, Cadizko Unibertsitateko Zigor Zuzenbideko katedraduna. Azpimarratu duenez, lehengo sexu-abusuak gutxieneko mugarekin zigortu beharko lirateke orain, eta gainerako jokabideak (indarkeriarekin, larderiarekin, nagusikeriarekin, etab) gradu bat gehiagoko zigorrekin (Bayo y Díaz-Merry, 2022).

Zigorren beheko tarteen murrizketa horrek berekin ekarri du Madrilgo Probintzia Auzitegiak, Galiziako Justizia Auzitegi Nagusiak edo Murtziako Justizia Auzitegi Nagusiak sexu-erasotzaileei zigorra murriztea. Beste auzitegi batzuetan, ordea, hala nola Errioxako Auzitegian, ez dago jasota zigorrak aldatu direnik orain arte berrikusitako 54 kasuetan. EFE-k kontsultatutako legelari adituek ez dute zalantzan jartzen, lege hau indarrean jarraituz gero, kondena gehiago berrikusiko direla; izan ere, diotenez, hala ezartzen du Zigor Kodeak, zeinak "errudunaren mesederako diren zigor-legeen" atzeraeragina jasotzen baitu.

EFE-k kontsultatutako adituek ohartarazi dute epaileek jarduteko tarte txikia dutela, kondena bat berrikustean ezin delako epaitutako egitateen funtsean sartu, baizik eta egin daitekeen gauza bakarra zigorraren kalkulua kondenatuarentzat onuragarriena den arauarekin egitea da. Hau da, jatorrizko epaiak ez baditu erasotzailearen jarrerak nagusitasun-abusutzat aipatzen (orain astungarriak direnak), epaileek ezin dute hori kontuan hartu kondenak berrikustean, eta auzitegiak hasiera batean erasotzaileari gutxieneko kondena aplikatu bazion,

orain gauza bera egin behar du. "Ezin da berriz epaitu, soilik lege berria aplikatu", dio kontsultatutako legelarietako batek. (Vozpópuli, 2022).

Egoera horren aurrean, legearen erreforma berri honi eman zaion tratu bakarria errudunen zigorrak jaisteak izan da. Horren ondorioz, berriro piztu da aurreko eredura itzultzea eskatzen duen beste alarma sozial bat. Oposizioko alderdi politikoez ez dute zalantzarik izan egoera hori hauteskunde-populismorako erabiltzeko, eta PSOE alderdi politikoa, sortutako alarma sozialaren aurrean, lege hau erreformatzeko proposamena egin du.(Muñoz, 2023).

9. ZIGORRA

Foucault-en ustez zigor-sistemaren helburu espezifikoak legez kanpoko jokabide batzuk soilik hautatzea, jazartzea eta zigortzea da, botere-harremanen erreproduzioan ezinbesteko funtzioa baita. Era berean, ohiko ikuspegia alderantzikatu egiten du: kriminalitatea funtsean patologikoa edo disfuntzionala izango litzateke, eta kontrol sozialeko agenteek desagerraraztea izango lukete eginkizun (Tonkonoff, 2012). Foucault-ek zioen justizia penalararen sistemak ez dituela modu uniformeaz zigortzen legez kanpoko egintza guztiak, baizik eta hautakortasuna dagoela jazartzen eta zigortzen diren ilegalismo motetan. Selektibitate hori gizarte-estatusak, generoak, arrazak eta gizarte jakin bateko botere-harremanak osatzen dituzten beste elementu batzuek zehazten dute. Foucault-ek argudiatzen duenez, zigor-arloko justiziaren sistemak ez ditu arau-hausle guztiak berdin-berdin erreprimitu nahi; aitzitik, kontrol sozialeko mekanismo gisa jarduten du, eta ezarritako ordenarako mehatxu diren horiei zuzentzen zaie nagusiki (Grubba et al., 2017).

Hau argi ikus daiteke, besteak beste, Euskal Presoen kasuetan. Gizarte modernoetan, zuzenbide penala aplikatzen denean, horren berehalako ondorioa, espetxe-zuzenbidea, abian jartzen da, hau da, presoekiko eskubideak eta betebeharrak ematen dituen espetxe-legeria. Egoera normaletan, espetxeak duen ondorio faltsuaren ondorioz, kartzelako biztanle guztiak asaldura itzalean bizi dira, semantika ofizialetik ondorioztatzen den humanismoa errealitatetik oso ezberdina baita. Hala ere, abokatu eta espezialista guztiek badakite diagnostikoak okerrera egiten duela preso politikoez ari garenean.

Abokatu eta espezialista guztiek badakite diagnostikoak okerrera egiten duela preso politikoez ari garenean, sistema etsaiaren zuzenbide penalarekin defendatzen delako beti, eta, ondoren, ezinbestean, presoek etsaiaren espetxe-zuzenbidea aplikatzen zaielako. Etsaiaren espetxe-eskubidea zer den egiaztatzeko, argi ikus dezakegu, hala nola, preso politikoei aplikatzen zaien familiarekiko urruntzea, espetxe-zuzenbideak familia-loturagatiko betetze-zentro hurbila errespetatzen duenean. Beraz, etsaiaren espetxe-zuzenbideak mendeku-plusa ematen du, ez askatasuna galduz, baizik eta urrunduz. Horrela, lortzen dute pertsona hauek erabat isolatuta geratzea, gizartetik ezabatzeke asmoz (Larrauri, 2011).

a. Espetxe-zigorra

Foucault-ek bialdi bereizten ditu zuzenbide penalarren historiak bereizten dituenekin: zigorraren antzerkiaren aroa eta "zigorraren ekonomiaren" aroa. Lehen ikusi dugun bezala, hemen legea eta zigorra erregaren esku zeuden, subiranoaren esku, eta hark ezarritako arauaren desbideratze oro mendekatu egin behar zen. Zigor hori zuzenean gorputzari zuzenduta zegoen (oinazea, adibidez). Baina diziplina-gizarteetan, zigortzeko eskubidearen justifikazio moral edo politiko berri bat sartu zen. Zigorraren ekonomiaren aro honetan lortu nahi dena arau-hauslea erreformatzea eta birmoldatzea da. Horregatik, orain zigorrak delitugilearen arima du helburu (Jiménez, 2008).

Horretarako, diziplinazko teknologiak erabili ziren, eta horien funtzioa zen pertsona produktibo eta obedienteak sortzea, diziplina-erakunde itxiak erabiliz. Foucault-entzat espetxea egitura horren elementu bat da, eta, aldi berean, diziplina-dispositiboaren erudia da; izan ere, bere zorrotasun osoan jardunez, boterea erabiltzeko modu horren prozedura eta teknika bereizgarriak erakusten ditu: gorputzek espazioan duten banaketa analitiko eta jokabideak denboran arrazionalizatzea.

Une honetan, hartzen diren neurriek erantzukizun indibidualaren kontzeptuari jarraitzen diote, testuinguru sozialik gabe. Ikuspegi horretatik, delinkuentziak desbideraketa pertsonala beste kausarik ez du, eta, beraz, zigorra ez den beste irtenbiderik ezin da kontenplatu horren aurrean. Ondorioz, espetxe-zigorrak gainditu egiten ditu ohiko kritikak, eta delituaren aurreko erantzun nagusi gisa berresten da, hau da, justizia ase edo delitugilea inokulatu dezakeen bakarra (Arán, 2008).

Diziplina-sozietateen sorrera prisionaren enplegu sistematikoari lotuta egongo da, delitu gehienak zigortzeko zigor gisa. Foucault-en arabera, prisioa zigor nagusi bihurtzearen arrazoi nagusia praktika diskurtsiboen bidez eman zen, non kontrol eta zaintza beharra sortzea duten, soilik gizartearentzat arriskutsuak diren gizabanakoen itxialdia oinarri hartuta lor daitekeena (Pinochet, 2013). Espetxea zigor modernoaren funtsezko erakunde gisa sortu zenetik kriminalaren zuzentasuna hartu da helburutzat (Sozzo, 2014).

Gaur egungo espetxeak bi oinarri dituela esan daiteke: bata juridiko-ekonomikoa, arau-haustek, biktimaren gainetik, gizarte osoari kalte egin diola pentsarazten duena, denbora erreparazioa neurtzeko unitatetzat hartuz eta, horrela, betetzea soldata modu bat izan dadin; bestetik, oinarri tekniko-diziplinarioa, gizabanakoak eraldatzeko tresna gisa garatzen dena.(Valderrama, 2013). Hala ere, espetxe modernoaren proiektu zuzentzaileak porrot egin du jaio zenetik bertatik. Foucault-ek ondo erakutsi duen bezala, XIX. mendearen hasieratik argudio kritikoak zabaldu dira espetxeak kriminalitate-tasak murrizteaz gain, berrerortzea eta itxialdiaren bidezko berrfabrikazio kriminalak eragiten dituela adierazteko (Sozzo, 2014).

Baina zigor-populismoarentzat, espetxeak delitugilea ezgaitu behar duen eta ezgaitu dezakeen aukera bakarra da, desberdintasun ekonomiko eta sozialen hazkunderaren aurrean kontrol sozialeko mekanismo gisa jardunez. Zentzu horretan, gaizkileak interes berekoi eta moralgabeak bilatzen dituzten izakitzat hartzen dira, besteen interes legitimoen kontura. Ondorioz, espetxearen paradigma errehabilitatzaileak legitimitatea galtzen du, eta delinkuentzia delitugilearen arrazionaltasunetik ateratako jokabide asozial gisa ikusten da (bere interesak maximizatuz). Jokabide horren asmoa delitugileak dituen delituak egiteko aukerak aprobetxatzea da, eta, beraz, espetxea eta haren ezgaitzea dira gizabanako horientzako irtenbidea (Mellón et al., 2017).

Izan ere, kontuan izan behar dugu diziplina-gizartetik kontrol-gizarterako trantsizio horretan, itxialdi zentroak jada ez direla mekanismo bakarra zaintza burutzeko, orain ez dago espazio itxien beharrik kontrola ezartzeko, eta hori ere espetxeetan ikusi izan da; nahiz eta espetxeak diziplina-elkarrean arrasto handienetako bat izaten jarraitu, itxialdi-zentro nagusia den heinean (Fernando, 2000). Azkenean, espetxearen krisiari buruz ere mintzatu gaitzke, kartzelako logikak eta teknikak geroz eta hedatuago baitaude gizartearen beste eremu batzuetara.(Hardt, 2005). Adibidez, etengabeko lokalizazio-zigorra honen adibide izan

daiteke, nahiz eta espazio itxi batean ez egon, zure gaineko kontrola mantentzen jarraitzeko modua baita, eguneko 24 orduetan erakunde batean giltzapetu beharrik gabe.

i. Teoria abolizionistak

Kontrol-gizarteetan, zalantzarik gabe, XXI. mendeko gai politiko nagusietako bat da nola heldu gizartearen ongizateari eta nola aurre egin segurtasunaren gaiari. Gai horri emandako ustezko erantzunean, Mendebalde osoan zabaldu da hiperinflazio penalerako eta espetxerako joera. Hala ere, asko dira baliabide horren atzean dauden itzalak, eta asko dira, halaber, sektore sozial eta akademiko desberdinek egiten dituzten kritikak. Adibidez, sektore askok gogor kritikatzten dute 2015. urtean Espainiako Zigor Kodean egindako erreforma, zeinaren bidez zabalean sartu zen espetxealdi iraunkor berrikusgarria, edo “*ley de mordaza*”-ren onarpen ezaguna, edo jokabide berrien kriminalizazioa. Hauek dira, besteak beste, espetxeko tesi abolizionistak azken urteetan eztabaida sozialean hasteko agertokia ireki duten gaiak.

Hala ere, teoria abolizionistak ez dira berriak gizartean. 1960ko eta 1970eko hamarkadetan faktore politikoek multzo konplexu batek espetxeen kritika erradikalaren aldeko testuingurua sortu zuen (Mathiesen, 1997). Adibidez, trantsizio politikoan zehar euforia orokorreko aldi bat bizi izan zen kartzeletan. 1975eko azaroaren 30ean, Franco diktadorea hil eta hamar egunera, Errege Indultua dekretatu zen, eta 1976ko abuztuaren 4an preso politikoei amnistia eman zitzaien.² Hala ere, normala da alderdi politikoek espetxeak indargabetzea ere pentsatu ez izana, ez baitute inoiz pentsatu denbora birrintzen diguten kuartelak, lantegiak, bulegoak eta gainerako makinak indargabetzea (Galván, 2009).

Angela Davis-ek (2016) *Democracia de la abolición. Prisiones, racismo y violencia* izeneko lanean (berak idatzitako liburua) honako hau azaltzen du espetxeen abolizioari buruz:

La reacción más natural consiste en presuponer que los activistas contra las prisiones -incluso entre aquellos que conscientemente se refieren a sí mismos como “activistas contra las prisiones”- intentan simplemente mejorar las condiciones de las prisiones o quizá, en un sentido más radical, reformarlas. En la mayoría de los

²Amnistia eta Indultua legezko bi kontzeptu desberdin dira. Amnistia sustatzen da Estatuak erabakitzen duenean ordura arte delitu izan zena jada ez dela zigorgarria; eta indultuan delitua, erruduna zigortzen duena, existitzen da, nahiz eta Estatuak zati bat edo zigor osoa barkatu.

círculos sociales, la abolición de las prisiones es simplemente algo impensable y no plausible. A los abolicionistas se los descarta como utópicos e idealistas, y sus opiniones son consideradas, en el mejor de los casos, poco realistas e impracticables, y, en el peor, desconcertantes e imprudentes. Esto demuestra hasta qué punto es difícil imaginar un orden social que no descanse en la amenaza del aislamiento de personas en lugares atroces diseñados para separarlas de sus comunidades y familias. Las cárceles son consideradas algo tan natural que es extremadamente difícil imaginar la vida sin ellas (Davis, 2016, p.29).

Nahiz eta Angelak bere liburuko hitzekin arrazoiaren zati handi bat izan eta espetxean abolizioa oraindik gaur egun aukera gisa ikusten ez den, lehen esan dugun bezala krisian dagoen erakunde bat da (diziplinazko gizartea), eta, beraz, gero eta espezialista gehiagok uste dute espetxean askatasunaz gabetzeko zigorrak ez direla espero ziren emaitzak ematen ari, ez biktimari erreparatzea, ez birgizarteratzea. (Beristain, 2006). Gaur egun, espetxea ez den beste aukera asko daude, nahiz eta, lehen ondo aztertu dugun bezala, kasu mediatiko baten aurrean aukera bideragarri bakarra punitibismoa den. Adibide bat jartzearren, Zigor Kodeko 106. artikuluan jasotako zaintzapeko askatasuna azalduko da, zenbait muga, betebeharrak, debeku edo jokabide-arauren bidez zehazten dena. (Jiménez, 2020).

Neurria da kondenatua kontrol judizialaren pean jartzea, Zigor Kodearen 106.1 artikuluan jasotzen diren betebeharrak eta debekuetako bat edo batzuk betetz, gehienez ere 5 urterako (Zigor Kodearen 105.1.a) artikulua), baina, salbuespen gisa, subjektu egozgarri batzuen kasuan, 10 urtera arte iraun dezake (Zigor Kodearen 192.1 eta 579.3 artikulua).

Zaintzapeko askatasuna, gainera, inputatu ezin diren edo erdiegozgarriak diren subjektuei zein subjektu egozgarriei ezar dakiekeen segurtasun-neurri bakarra da. 5/2010 Lege Organikoarekin indarrean jarri zenetik, askatasunaz gabetzen ez duen segurtasun-neurri nagusia da, lehendik modu autonomoan konfiguraturata zeuden askatasunaz gabetzen ez duten segurtasun-neurri asko biltzen baititu (Salat, 2016). Zigor Kodearen 106. artikulua arabera (2022):

La libertad vigilada consistirá en el sometimiento del condenado a control judicial a través del cumplimiento por su parte de alguna o algunas de las siguientes medidas: a) La obligación de estar siempre localizable mediante aparatos

electrónicos que permitan su seguimiento permanente. b) La obligación de presentarse periódicamente en el lugar que el Juez o Tribunal establezca. c) La de comunicar inmediatamente, en el plazo máximo y por el medio que el Juez o Tribunal señale a tal efecto, cada cambio del lugar de residencia o del lugar o puesto de trabajo. d) La prohibición de ausentarse del lugar donde resida o de un determinado territorio sin autorización del Juez o Tribunal. e) La prohibición de aproximarse a la víctima, o a aquellos de sus familiares u otras personas que determine el Juez o Tribunal. f) La prohibición de comunicarse con la víctima, o con aquellos de sus familiares u otras personas que determine el Juez o Tribunal. g) La prohibición de acudir a determinados territorios, lugares o establecimientos. h) La prohibición de residir en determinados lugares. i) La prohibición de desempeñar determinadas actividades que puedan ofrecerle o facilitarle la ocasión para cometer hechos delictivos de similar naturaleza. j) La obligación de participar en programas formativos, laborales, culturales, de educación sexual u otros similares. k) La obligación de seguir tratamiento médico externo, o de someterse a un control médico periódico.

10. ONDORIOAK

Zigor-zuzenbidearen bilakaeran zehar, gizateria kapitulu negargarri baten lekuko izan da: suplizioaren edo torturen garaia, basakeriaren eta krudelkeriaren erakusle. Lan honen lehen zatia ikusi dugun bezala, suplizioak, heriotzak, eta gorputzan gauzaturiko minak, biztanlerian delituarekiko nahiaren disuasio-efektua sortzea ez ezik, subiranoak herriarengan zuen boterea sinbolizatzen zuten. Hau da, delitu bat egiten zenean, ez zen soilik biktimarekiko arau-haustea; subiranoaren eta haren legeen aurreko hutsegitea ere bazen. Delitua, beraz, sistema monarkiko beraren aurkakoa da, horrenbestez, subiranoak arau-hauslearenganako bere amorru guztia deskargatzen zuten. Zigortzeko botere hori modu publikoan erakusteaz gain, zigorra publikoa izatea nahi izateko arrazoia ere arau-hauslea izan ez denengan (hau da, herria) beldurra eragitea zen, jendeak jokabide horiek zigortuak zirela ikas zezaten.

Europar eta Estatu Batuetan zigorraren ekonomia ezarri zen garairako, suplizioen eta monarkiaren mendekua desagerrarazi ziren. Baina, erabat ezabatu al dira? Ezabatu al da

mendebaldeko gizarteetan antzerkia egiteko beharra etsaitzat dugun horren sufrenduarekin? Esan dezakegu gaur egun zigorrek itxura humanistagoa izatea nahi izan dela. Horrek ez du esan nahi torturarik ez dagoenik, ezta susmagarriekiko edo kondenatuekiko tratu txarrak ematen ez direnik. Kasu batzuk ikus daitezke, urte asko aztera joan beharrik gabe, non presoak torturatu diren.

Adibidez, 2011n, Estrasburgoko Auzitegiak Espainia zigortu zuen poliziak *Ekin*eko kide bat torturatu ote zuen sakon ez ikertzeagatik (Val, 2021). Espainia behin eta berriz kondenatu dute Estrasburgoko Auzitegiak egindako torturak ez ikertzeagatik. Horretaz gain, erregearen mendekua oraindik ikus dezakegu zigor sisteman isladatuta. Adibidez, 2021. urteko kasu batek oihartzun sozial handia izan zuen, Pablo Hasél-en kasua, zeinak erregeari zuzendutako rap batengatik espetxe-zigorra ezarri zitzaion (Congostrina, 2021)

Izan ere XXI. mendeak ekarri duen elementu birtualaren ondorioz, plaza publikoetan ematen zen garaiko antzerkia mundu osorako antzeztu da. Plaza publikoa gure etxeetan dago, gure bulegoetan, kaleetan, eta komunikabideen bidez ematen da. Tresna berri horrek (komunikabideak) ez du itxiera-erakunderik behar gizartean jakintza bat, diskurtso bat, egia bat inplementatzeko. Hemen ikus dezakegu, adibidez, diziplina-gizarte batetik kontrol-gizarte batera nola igarotzen ari garen, non, espazio librean ere, botere-harremanak moral bat inposatzeko gai diren. Hala eta guztiz ere, gaur egun ere ikus daitezke diziplinazko gizarteek beren arrastoa izaten jarraitzen dutela, eta gaur egun indarrean jarraitzen duten erakunde itxien barruan ematen diren diskurtsoek eta jakinduriek eragin handia izaten jarraitzen dutela.

Adibide garbia da VOX alderdi parlamentarioak inposatu nahi duen “pin-parental”-a. Abascalen prestakuntzak bere webgunean argitaratuta duen formularioak argudiatzen du seme-alabak "genero-ideologian doktrinatuak" izateko aukera dagoenez, ikastetxetan ematen diren tailerretan gurasoen alde aurretiko baimena behar izango dutela hauetara joan ahala izateko. Hau da gizartean eztabaidagarriak diren gai moralei edo sexualitateari eragiten dien edozein jarduerari buruzko edozein ekintzara joan ahal izateko gurasoen baimen espresua behar da. Ikastetxeak familiaren baimenik ez badu, Vox-ek azaldu duenez, ikaslea jarduerara joatetik salbuesteko eskatzen da (Lerena, 2021)

Baita ere ikus dezakegu adibide bezala unibertsitatean edo edozein hizkuntza arloan irakasten diren gai batzuekin. Azkenean, irakasten diren giza zientziak arau batzuen arabera ematen dira, eta horietan oinarritu behar da beren edukia. Badaude irakasleak ez dutenak

ikasleen ideia edo proposamen berriak arrazoitzeko joera, ikasleek ez baitute beren jakintza oinarritu “arauz” idatzita dagoenari egokituz. Adibide bat izan daiteke kolonialismoa ikasterakoan irakasle askok ez dutela amore ematen gertaera horretatik beren ikasleek ateratzen dituzten ondorioak entzutera ere. Pixka bat gehiago zehaztearren, Colon Amerikaren aurkikuntzaz hitz egitean gazte asko ez daude ados irakasle asko diotenarekin, uste baitute ez zela aurkikuntza bat izan, konkista bat baizik. Izan ere, iraksaleak formulazio berri horiek begiesteari uko egiten dio, eta berak azaldu bezala ikastea inposatzen du.

Era berean, komunikabideetara itzuliz, horiek argi eta garbi erakusten dute boterea ez dela soilik errepresiboa, baizik eta ezagutza-moduak eta praktika sozialak ere sortzen eta moldatzen dituela. Hedabideei ez zaie beharrezkoa gizarte subiranoen berezko indarkeria erabiltzea kontrol soziala ezartzeko. Horregatik interesatzen zaie politikariei komunikabideekin lotura eta aliantza horiek izatea; izan ere, azkenean, hedabideek erreproduzituko duten diskurtsoaren bidez lor dezaketen botere hori baita kontzientziak moldatzea lor dezakeena. Gaur egun komunikazioaren iraultzaz hitz egin daiteke, iraultza horren bidez hartzaileen subjektibotasunak baldintzatzea eta eratzea lortuko baita.

Komunikabideen bidez ezagutza bat sor daiteke, eta ezagutza hori egia bihurtuko da diskurtso hori behin eta berriz errepikatuz, baina ez da objektiboa izango. Baina kontrari ere gerta daiteke, hau da, diskurtso batek komunikabideetan oihartzunik ez badu haren existentziaren berri ez izatea. Hau argi islada daiteke lanean azaldutako “solo sí es sí” legean. Hau da, biztanleriaren ehuneko handi batek lege horri buruz dakien gauza bakarra bortxatzaileei edo sexu-erasotzaileei zigorrak jaitea ahalbidetu izana da. Kondenen murrizketa egon baita erdigune mediatikoan lege hau indarrean sartu zenetik. Jende askok ez dakiena da lege honek aurrerapen feministetan dituen beste ondorio positibo guztiak, adibidez, bigarren mailako biktimizazioa murrizten laguntzen duela edo kaleko jazarpena delitu arin gisa tipifikatuta dagoela.

Hala ere, ulertzekoa da zigorren murrizketa horren aurrean, herritarrek eskuak burura botatzea, kontuan hartuta punitibista den zigor-sistema batean beldurgarria dela ikustea nola sexu-erasotzaileak kartzelatik ateratzen diren, eta bitartean arrazializatutako edo kalteberatasun-egoeran dauden pertsona asko kartzelan sartzen dira etengabe delitu txikiagoengatik.

Baina, hala ere, eta azken mezu bezala, bada garaia justizia errestitatibo baten alde egiten hasteko; bada garaia betiko populismoa arrastaka eramateari eta txalotzen jarraitzeari uzteko; bada garaia guztion bizitzak erdigunean jarriko dituzten politikak eta neurriak hartzeko. Batez ere, emakumeen, genero disidenteen, pertsona arrazializatuen eta pertsona zaugarrien beharrianak entzuteko garaia heldu da, horiek baitira justiziaren ondorio negatiboak gehien pairatu dituztenak. Bada garaia justizia eraldatzaile baten aldeko aldarrikapenak egiteko, pertsonak heztea helburu duena, eta ez ahalik eta espetze-zigor handiagoa bilatzen duena. Legezko prozesuetan birbiktimitazioak alde batera utziko dituen justizia bat izateko garaia heldu da. Ez al duzu uste eskaera horien beharra estatu diktatorial bati dagokiola? Ez al duzu uste zerbaitek huts egiten duela estatu demokratiko batean eskaera hauek egiteko beharra dagoenean?

11. TXOSTEN EXEKUTIBOA

Lan honen lehenengo zatian Michel Foucault-en sarrera txiki bat egin da, bere idea asko aztertuko baitira lanean zehar. Foucault-ek boterearen analisi berri eta kritikoa egin zuen, eta ideia horiek oraindik ere erabiltzen dira gaur egun boterea tresna ezberdinen bidez nola ezarten den ulertzeko; tresna horiek kontrol-gizarteak aztertzean aztertuko ditugu, kontrola eta boterea mantentzeko eta justifikatzeko erabiltzen diren tresnekin batera. Nahiz era bere ideiak gaur egun baliagarri zaizkigun, berak izendatutako diziplina-gizarteak nagusi ziren garaian egin zituen bere analisiak boterearen inguruan.

Foucault botereari buruz mintzatu zenean, ez zen gobernuaren edo erakundeen boterera soilik mugatu, baizik eta gizartearen eremu guztietan ematen ziren botere-harremanak hartu zituen kontuan. Foucault-en arabera boterea ez zen norbaitek zuen zerbait, erabiltzen edo egiten zen zerbait baizik, eta gizabanakoen eta taldeen artean sortzen zen gizarte-harremana. Boterea harreman sozialetan, erakundeetan, pentsamendu egituretan, praktika sozialetan eta diskurtsoetan agertzen da, eta azken hau da nagusiki gaur egun oraindik bere ideiak erabiltzearen arrazoietakoa bat.

Foucault-ek zioen jakintzaren itzalean boterearen erabilera dagoela. Foucault-ek zalantzan jarri zuen “egiazko” diskurtso oro, erabateko mendetasuna eskatzen duen diskurtsoa baita, eta bere analisisen bidez diskurtso horrek zer botere-efektu ezkutu bilatzen

dituen galdetzera gonbidatu zuen. Foucault-en ustez, egiaren fatxadaren atzean botere-borondate oso bat ezkututzen da, kontrolerako erabiltzen dena eta gainera adostasuna eta menpekotasuna eskatzeko justifikazio bat besterik ez dena. Horrenbestez, ezin da boterea erabili aldez aurretik jakintzarik bereganatu gabe. Izan ere, jakintza da bere menderatze-tresna indartsuenetako bat, botere orok jakintza sortzen baitu eta jakintza oro botere batetik baitator. Kontua ez da beraz botereak debekatu egiten duela, baizik eta boterea jakintzan eragiten duela, eta jakintza hori diruarekin, “estatus on” batekin, etab sarituko da, baina, bereziki boterearekin sarituko da.

Jakintzaz aparte, gizarte guztietan dauden botere-harremanek gorputz sozial osoa zeharkatzen eta osatzen dute, eta ezin dute funtzionatu diskurtsoaren ekoizpenik eta funtzionamendurik gabe, ez baitago botere posiblek benetako diskurtsoen nolabaiteko ekonomiarik gabe. Hau da, botereak jakintza, egia edo benetako diskurtsoak behar ditu funtzionatzeko. Hala ere, argitu beharra dago egiaren kontzeptua, ikuspegi foucaultiarretik, ez dela ulertu behar egiazko gauzen multzo gisa, baizik eta une historiko jakin batean egiazkoa eta faltsua bereizten dituzten arauen multzo gisa. Boterea, beraz, jakintzaren aurpegi ezkutua ez ezik, egiaren eta diskurtsoaren aurpegi ezkutua ere bada.

Lanean zehar ikusiko dugun bezala, boterea gauzatzeko erabilitako tresanak eta moduak asko aldatu dira gizarte batetik bestera. Horregatik, hurrengo puntua diziplina gizartearen ezaugarrietan eta analisisan zentratuko da; alde batetik Foucault-ek egindako analisiak zein kontextutan egin ziren aztertzeke; eta bestetik, gizarte aldaketan transtizioak ekarri dituen kontrol forma berriak hobeto ulertzeke.

Michel Foucault-ek gure gaur egungo sozietateak nahiko hurbil zeuden bi gizarte mota aztertu zituen: bata, gizarte-subiranoak, eta bestea, diziplina-sozietateak. Bigarren hau, bere ustez, itxialdi lekuen eraketa bezala definitzen da, eta berak bere *“Vigilar y Castigar”* obran 5 bahiketa-erakunde edo diziplina-erakunde aitortzen ditu: kartzela, fabrika, tailerrak, ospitalea eta eskola. Gizabanako oztanak lortu ahal izateko erakundeak itxialdi-zentroak izan behar ziren, non ordutegi, espazio eta betebeharrak zehatzak esleitzen zitzaizkion gizabanako bakoitzari. Gizabanako diziplinatuak lortzeko arkitektura panoptikoak erabili ziren, non zaindari bakar batek itxialdi zentroan gertatzen zen dena kontrola zezakeen.

Izan ere, Foucault-ek eredu horren iragankortasuna ere aitortu zuen, subiranotasun-gizarteekin gertatu zen bezala. Diziplinak krisian sartu ziren, pixkanaka-pixkanaka finkatzen joango ziren indar berrien onurarako. Diziplina-gizartea jada izateari utzi geniona da (nahiz eta gaur egun oraindik diziplinen aztarnak aurkitu). Foucault-i diziplina-gizartearen eta haien zaintza-metodoen azterketa zor diogu, baina beste filosofo frantses batek kritika zorrotza egingo du XX. mendearen bigarren erdialdeko gizarte bereizgarri berri bati buruz. Hauek kontrol gizarteak dira, eta Gilles Deleuze filosofo frantsesa mintzatuko da honen inguruan.

Orain, ez dira itxialdi zentroak behar izango herritarren gaineko kontrola gauzatu ahal izateko (diziplina-gizarteetan gertatzen zen bezala), aire librean egonda ere kontrolatu ahal izango baitira subjektuak, haien jokabideetan eta pentsamenduetan eraginez. Erakundeen harresiak apurka-apurka eraisten ari dira, baina haien diziplinazko logikak ez dira oraindik erangingabeak bihurtu; aitzitik, forma jariakorren pean daude, gizarte-eremu osoan zehar.

Diziplinen-krisiaren ondorioz, ministro edo politikari eskudunek etengabe iragartzen dituzte ustez beharrezkoak diren erreformak, adibidez, eskola erreformatzea; baina denek dakite, epe luzera edo laburragora, erakunde horiek amaituta daudela. Adibidez, gaur egun ugaritu egin dira etxeko mediku-asistentziak (ospitalea etxera eramaten duten osasun-ekipo osoak); urrutiko unibertsitateak; baita presoak espetxerik gabe kontrolpean izateko mekanismoak ere, nahiz eta espetxeak diziplina-gizartearen arrasto handienetako bat izaten jarraitu

Kontrolak ez du itxialdiaren modalitatea behar, diziplinarekin gertatzen den bezala, subjektuak zaintzeko. Horregatik, kontrol-sistemetan gauzatzen den zaintzak lotura handiagoa du teknologiekin erakundeekin baino. Teoria foucaultiarren zaintzak egitura eraginkorra eraikitzen zuen, espazioaren, denboraren eta gorputzen mugimenduaren kontrolarekin batera. Gaur, zaintza instituzioen lotunetik askatu ahal izan da, eta diziplinaren ezaugarri nagusia berritxuratzen du.

Kontua ez da irteera eragozte, sarrera oztopatzea baizik. Ez da erraza pribilegiozko postuetara, nazioarteko gradueta edo etxez etxeko arreta jasotzen duten sendagaietara iristea. Horretarako, hainbat hesi gainditu behar dira, eta horien artean nagusia ekonomikoa da: "Gizakia ez dago giltzapetuta, zorpetuta baizik". Sartzea zaila izateaz gain, irautea ere oso

zaila da. Baina "kide" izateko pribilegioak direla eta, hesia zeharkatzeko ahaleginak areagotu egiten dira.

Diziplinazko elkarrekin, langilea fabrikatik itzultzen zenean, atsedenditxo bat har zitekeen: laneko denbora bukatua zen, hurrengo egunera arte behintzat. Gaur egun, leku irekietako denboraren ustezko askatasuna itxialdia baino kontrol-elementu indartsuagoa da. Dagoeneko ez da beharrezkoa langile bat giltzapean edo zainduta edukitzea lan egin dezan. Bere lana etxean egitea ere baimentzen zaio, ordutegirik gabe, denbora librean. Baina langile horrek badaki bere lana denbora errekorrean egiten ez badu beste batek bere ordean egingo duela, bere lekua kenduz; telefono mugikorra etengabe piztuta ez badu, bere denbora guztia enpresaren esku jarritz, bere nagusiak "lanarekin konprometituagoa" den beste langile bati deituko diola. Ez gaituzte inon giltzaperatzen, baina beti gaude "ubikableak". Ez gaituzte ospitale batean barnatzen, baina gure egunerokotasunean presente dauden prebentzio-botikak eta osasun-aholkuak ematen dizkigute.

Kontrolaren gizarteak informazioari eta komunikazioari eman zion bide. Esan genezake komunikazioa informazio baten transmisioa eta hedapena dela, eta informazioa kontsigna multzo bat. Informazioaren bidez zerbait nola egin behar den adierazten digute (zer den egokia eta zer ez), hau da, gizarte bezala sinistu behar duguna zabaltzen saiatzen da. Gaur egungo Mass Mediak Foucault-ek egindako analisiarekin alderatu daitezke. Hau da, Mass Mediak mezu bat zabaltzeaz arduratzen da, berari interesatzen zaion mezua alegia, komunikabideek botere nahikoa baitute zein berri zabaldu nahi duten eta zein berri zabaldu nahi ez duten erabakitzeak. Zabalduzako mezu hori, etengabe errepikatzen baldin badute, "egiazko" mezu bezala hartuko du bere audientziak. Horrela, moral bat sortuko da, eta kontrol gizarteko praktika asko justifikaztea lortuko da.

Adibidez, erreforma penalak justifikatzeko aipatu izan den sentimendua justiziaren zentzu aurrerakoia izan da gehienetan. Sentimendu horiek, zalantzarik gabe, elite politikoek lortu nahi dituzten balioak dira eta, zentzu batean, interes profesionalak eta botere-estrategiak estaltzeko modu bat. Baina sentimendu horiek sistematikoki aipatzeak moralaren gaineko nagusitasuna sakontzeko eta haren izenean egiten diren gauza asko justifikatzeko balio izan du. Horregaitik, Mass Mediekin bat, komunikabideen eta alderdi politikoen arteko harremanak ere aztertu dira lan honetan.

Kontuan izan behar da telebista dela Espainian informazio politikoa kontsumitzeko komunikabide nagusia. Hori dela eta, alderdi politikoek komunikabide nagusiekin harremanak dituzte, batez ere Espainian PSOE-PPTik nabarmentzen den bipartidismoan. Horrek azaltzen du, neurri handi batean, hedabide-kanal bakoitzak gai jakin bati buruz hitz egiteko erabiltzen duen denbora eta gai hori buruzko informazioa emateko modua. Honekin batera, gaur egungo gai eztabaidatsuenetariko eta mediatikoenetariko bat aztertu dugu, hau da, *Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual*, ezagunagoa dena “ley del solo sí es sí izenarekin.

Azkenik, gaur egungo zigorraren analisia egin dugu, baina Foucault-en ikuspuntua eta ideiak ere aintzat hartuta. Foucault-en ustez zigor-sistemaren helburu espezifikoa legez kanpoko jokabide batzuk soilik hautatzea, jazartzea eta zigortzea da, botere-harremanen erreproduzioan ezinbesteko funtzioa den heinean. Ideia hau gaur egungo kasu zehatz batekin alderatu dugu, Euskal Presoen egoera. Honetan argi ikus daiteke nola zigor-arloko justiziaren sistemak ez ditu arau-hausle guztiak berdin-berdin erreprimitu nahi; aitzitik, kontrol sozialeko mekanismo gisa jarduten duenez, egitate batzuk mehatxu bezala erabiliko dira, baina beste batzuk erabat ezabtu nahiko dira gizartetik.

Izan ere, zigor gehienak, neurri batzuk jarraituz ezartzen dira, adibidez familia lotura ahal den gehien errespetatu dadin hurbilen dagoen espetxea hautatzea. Baina, lehen apitau den bezala, itxialdi erakundeak krisian daude, eta presoak espetxerik gabe kontrolpean izateko mekanismoak ere garatu dira, nahiz eta espetxeak diziplina-gizartean arrasto handienetako bat izaten jarraitu. Gaur egun, espetxea ez den beste aukera asko daude, nahiz eta, lehen ondo aztertu dugun bezala kasu mediatiko baten aurrean, aukera bideragarri bakarra punitibismoa den. Adibide bat jartzearren, Zigor Kodeko 106. artikuluan jasotako zaintzapeko askatasuna azalduko da, zenbait muga, betebeharrak, debeku edo jokabide-arauren bidez zehazten dena eta ez duena itxialdi-zentroen beharrik.

12. ERREFERENTZIAK

- Acero, M. T., Tovar, V. M. C., Montes, R. V., y Tamayo, R. S. (2021). Delitos sexuales contra niños, niñas y adolescentes frente al populismo mediático y punitivo. *Via Inveniendi Et Iudicandi*, 16(1), 1-35. Disponible en [560268690009.pdf \(redalyc.org\)](#)
- Álvarez-Villareal, L. M. (2010). Michel Foucault, Vigilar y castigar. El nacimiento de la prisión. *Dikaion*, 18. Disponible en [Vista de Michel Foucault, Vigilar y castigar. El nacimiento de la prisión \(unisabana.edu.co\)](#)
- Arán, M. G. (2008). El discurso mediático sobre la delincuencia y su incidencia en las reforma penales. *Revista Catalana de Seguretat Pública*, 39-65. Disponible en PDF
- Aquileana. (2009, 11 agosto). *Gilles Deleuze: "Sociedades de Control"*. La Audacia de Aquiles. Disponible en <https://aquileana.wordpress.com/2009/08/10/gilles-deleuze-sociedades-de-control-2/>
- Ávila-Fuenmayor, F. (2006). El concepto de poder en Michel Foucault. *Telos: Revista De Estudios Interdisciplinarios En Ciencias Sociales*, 8(2), 215 - 234. Disponible en [El concepto de poder en Michel Foucault | Telos: Revista de Estudios Interdisciplinarios en Ciencias Sociales \(urbe.edu\)](#)
- Bayo Pérez, B., y Díaz-Merry, B. (2022, 14 de septiembre). Nueva ley de libertad sexual: ¿Habrá excarcelaciones de violadores?. *RTVE*. Disponible en [¿Favorece a los agresores la nueva ley de libertad sexual? \(rtve.es\)](#)
- Becerra, A. J. (2013). El problema de la institucionalización del Estado en el pensamiento de Michel Foucault. *ESFERA*, 3(1). Disponible en <https://revistas.udistrital.edu.co/index.php/esfera/article/view/7092>
- Beristain, A. (2006). Alternativas para la cárcel. *El Ciervo*, 55(668), 24-26. Disponible en [Beristain_2006_Alternativas-libre.pdf \(d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net\)](#)

- Bernal, A. O., y Martín, J. P. (2001). La dialéctica saber/poder en Michel Foucault: un instrumento de reflexión crítica sobre la escuela. *Aula abierta*, (77), 99-110.
Disponible en PDF
- Bertolini, J. (2018). O conceito de biopoder em Foucault: apontamentos bibliográficos. *Saberes: Revista interdisciplinar de Filosofia e Educação*, 18(3), 86-99. Disponible en <https://periodicos.ufrn.br/saberes/article/view/15937>
- Bidegain Ponte, G. (2011). La utopía de Tomás Moro: una sociedad disciplinaria. *Pléyade*, (6), 2–26. Disponible en <http://www.revistapleyade.cl/index.php/OJS/article/view/251>
- Bloghemia. (2021, 11 septiembre). *El origen de la sociedad disciplinaria | por Michel Foucault*. Bloghemia. Disponible en <https://www.bloghemia.com/2021/01/el-origen-de-la-sociedad-disciplinaria.html#:~:text=La%20formaci%C3%B3n%20de%20la%20sociedad.del%20sistema%20judicial%20y%20penal>
- Bloghemia. (2022, 31 de mayo). *¿Qué significa ejercer el poder? | por Michel Foucault*. Bloghemia. Disponible en <https://www.bloghemia.com/2022/05/que-significa-ejercer-el-poder-por.html#:~:text=Un%20ejercicio%20de%20poder%20nunca%20debe%20ser%20algo.relaciones%20bastante%20complejo%20que%20exige%20una%20reflexi%C3%B3n%20constante.>
- Botticelli, S. (2016). LA GUBERNAMENTALIDAD DEL ESTADO EN FOUCAULT: UN PROBLEMA MODERNO. *Praxis Filosófica*, (42), 83–106. Disponible en <https://doi.org/10.25100/pfilosofica.v0i42.3168>
- Botticelli, S. (2011). Prácticas discursivas. El abordaje del discurso en el pensamiento de Michel Foucault. *Instantes y Azares: Escrituras Nietzscheanas*, (9), 111-126. Disponible en [Prácticas discursivas. El abordaje del discurso en el pensamiento de Michel Foucault - Dialnet \(unirioja.es\)](http://Prácticas discursivas. El abordaje del discurso en el pensamiento de Michel Foucault - Dialnet (unirioja.es))

- Byung-Chan, H. (2016). *La sociedad del cansancio*. Herder Editorial.
- Cid Moliné, J. (2020). El futuro de la prisión en España. *Revista Española De Investigación Criminológica*, 18(1), 1–32. <https://doi.org/10.46381/reic.v18i0.285>
- Castro, E. (2019). *Introducción a Foucault*. Siglo XXI editores. Disponible en [Diccionario Foucault: Temas, conceptos y autores - Edgardo Castro - Google Libros](#)
- Cedeño, E. A. B. (2021). La sociedad del rendimiento reflexiones para una transformación radical de la realidad. *Intersticios. Revista sociológica de pensamiento crítico*, 15(1), 165-181. Disponible en [La sociedad del rendimiento reflexiones para una transformación radical de la realidad | Intersticios. Revista sociológica de pensamiento crítico](#)
- Chamorro, E. (2007). La Teoría de la verdad en Michel Foucault. *Researchgate*. Disponible en [\(PDF\) La teoría de la verdad en Michel Foucault \(researchgate.net\)](#)
- Checa, L. (2013). Del encuadre a los marcos estructurales: Teorías de análisis de medios y contexto socio-cultural. *Revista teórica del Departamento de Ciencias de la Comunicación*, 2(18), 3-25. [Del encuadre a los marcos estructurales: Teorías de análisis de medios y contexto socio-cultural - Dialnet \(unirioja.es\)](#)
- Colombo, R. (2008, 10-12 de diciembre). Liberalismo penal y poder de castigar en Argentina : Exceso y restricción en las voces expertas de la Universidad de Buenos Aires durante el Siglo XIX. *V Jornadas de Sociología de la UNLP*. Disponible en: https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/trab_eventos/ev.5955/ev.5955.pdf
- Congostrina, A.L. (2021, 16 de febrero). El rapero Pablo Hasél ingresa en prisión tras ser detenido por los Mossos en la Universidad de Lleida. *El País*. Disponible en [El rapero Pablo Hasél ingresa en prisión tras ser detenido por los Mossos en la Universidad de Lleida | España | EL PAÍS \(elpais.com\)](#)
- Davis, A. (2016). *Democracia de la abolición. Prisiones, racismo y violencia*. Trotta.

- Díaz, Esther (1995). *La Filosofía de Michel Foucault*. Buenos Aires: Biblos, 3era. ed. 2005

- Díaz, R. G. (2006). The Power and Resistance in Michel Foucault. *Researchgate*. Disponible en https://www.researchgate.net/publication/262465870_The_Power_and_Resistance_in_Michel_Foucault.

- Díaz, R. G. (2008). Prisión y sociedad disciplinaria. *Entramado*, 4(1), 82-96. Disponible en [Prisión y sociedad disciplinaria | Entramado \(unilibre.edu.co\)](http://www.unilibre.edu.co/Entramado/Prision-y-sociedad-disciplinaria)

- Deleuze, G. (2006). Post-scriptum sobre las sociedades de control. *Polis. Revista Latinoamericana*, (13). Disponible en [Post-scriptum sobre las sociedades de control \(openedition.org\)](http://www.openedition.org/33890)

- De la Asunción, I. N. M., Vargas-Murillo, A. R., y Huanca-Arohuanca, J. W. (2021). ¿Explotados o auto-explotados?: sobre el concepto de auto-explotación en la sociedad del rendimiento de Byung-Chul Han. *Revista Internacional de Investigación en Ciencias Sociales*, 17(2). Disponible en [¿Explotados o auto-explotados?: sobre el concepto de auto-explotación en la sociedad del rendimiento de Byung-Chul Han | Pari-Bedoya | Revista Internacional de Investigación en Ciencias Sociales \(uaa.edu.py\)](http://www.uaa.edu.py/Revista-Internacional-de-Investigacion-en-Ciencias-Sociales/Explotados-o-auto-explotados-sobre-el-concepto-de-auto-explotacion-en-la-sociedad-del-rendimiento-de-Byung-Chul-Han)

- Delgadillo, J. F. (2012). Foucault y el análisis del poder. *Revista de educación y pensamiento*, (19), 160-171. Disponible en PDF

- De Souza de Almeida, D. (2020). Los empresarios morales y el populismo penal mediático : los mass media como grupo de presión en la elaboración de la política criminal populista. *Cuadernos de política criminal*, 189–232. Disponible en [Los empresarios morales y el populismo penal mediático : los mass media como grupo de presión en la elaboración de la política criminal populista - Souza de Almeida, Débora de. - Dykinson - Torrossa](http://www.derecho.unlp.edu.ar/revistas/los-empresarios-morales-y-el-populismo-penal-mediatico-los-mass-media-como-grupo-de-presion-en-la-elaboracion-de-la-politica-criminal-populista-Souza-de-Almeida-Debora-de.-Dykinson-Torrossa)

- Dussel, I. (2004). Inclusión y exclusión en la escuela moderna argentina: una perspectiva postestructuralista. *Cadernos de pesquisa*, 34, 305-335. Disponible en [SciELO - Brasil - Inclusión y exclusión en la escuela moderna argentina: una perspectiva postestructuralista](#)
- España. (2022). Código Penal. Ley Orgánica 10/1995, Artículo 106.
- Fassin, Didier (2018). Sobre la sociedad punitiva. Comentarios a la obra de Michel Foucault. *Lecciones y ensayos*, 101, 217-221. Disponible en: <http://www.derecho.uba.ar/publicaciones/lye/revistas/101/sobre-la-sociedad-punitiva.pdf>
- Feo Acevedo, C., y Feo Istúriz, O. (2013). Impacto de los medios de comunicación en la salud pública. *Saúde em debate*, 37, 84-95. Disponible en [SciELO - Brasil - Impacto de los medios de comunicación en la salud pública](#)
- Fernández, M. R. (2000). De las sociedades disciplinarias a las sociedades de control. Un fenómeno del proceso de globalización. *Revista Chilena de Humanidades*, (20), ág-109. Disponible en PDF
- Fernández, T., y Tamaro, E. (2004). *Biografía de Michel Foucault*. Biografías y Vidas, La enciclopedia biográfica en línea. Disponible en https://www.biografiasyvidas.com/biografia/f/foucault_michel.htm
- Ferrer, B. G. (2021). Michel Foucault, pensador del poder. *Utopía y praxis latinoamericana: revista internacional de filosofía iberoamericana y teoría social*, (92), 74-88. Disponible en [Michel Foucault, pensador del poder - Dialnet \(unirioja.es\)](#)
- Foucault, M. (2002). *Vigilar y castigar*. Siglo XXI Editores Argentina.
- Francés Lecumberri, P., y Restrepo Rodríguez, D. (2019). *¿Se puede terminar con la prisión? Críticas y alternativas al sistema de justicia penal*. Los libros de la Catarata.

- Galeano, D. (10-12 de diciembre de 2003). *Gobernando la seguridad: entre políticos y expertos. El caso de las políticas de seguridad en la Argentina (1998-2001)*. III JORNADAS DE SOCIOLOGÍA. Disponible en [Gobernando la seguridad: entre políticos y expertos \(unlp.edu.ar\)](http://unlp.edu.ar)

- Gallardo, J. C. R. (2015). La sociedad del cansancio de Byung-Chul Han. *Revista de Trabajo Social e Intervención Social*, (20), 465-471. Disponible en [La sociedad del cansancio de Byung-Chul Han - Dialnet \(unirioja.es\)](http://unirioja.es)

- Galván, V. (2009). Michel Foucault y las cárceles durante la transición política española. *Daimon Revista Internacional de Filosofía*, (48), 21–37. Disponible en <https://revistas.um.es/daimon/article/view/119541>

- Galván, V. (2011). La influencia de Michel Foucault en el ámbito educativo español. *Revista Cuaderno de Materiales*, (23), 357-364. Disponible en [Microsoft Word - Galván, La influencia de Michel Foucault en el ámbito educativo español \(s\).doc \(filosofia.net\)](http://filosofia.net)

- García, O. A. J. (2014). Una aproximación a las tecnologías de poder de las sociedades de control. *Textos y sentidos*, (10), 29-53. Disponible en <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5285457>

- Garland, D. (2005). *La cultura del control. Crimen y orden social en la sociedad contemporánea*. Barcelona, Editorial Gedisa.

- Gil, A., y Núñez, J. (2018). A propósito de 'La Manada': Análisis de la sentencia y valoración crítica de la propuesta de reforma de los delitos sexuales. *El Cronista del Estado Social y Democrático de Derecho*, 77, 4-17. Disponible en [A-proposito-de-La-Manada-analisis-de-la-Sentencia-y-valoracion-critica-de-la-propuesta-de-reforma-de-los-delitos-sexuales-En-El-Cronista-del-Estado-Social-y-Democratico-de-Derecho-n-77-2018-Ejemplar.pdf \(researchgate.net\)](http://researchgate.net)

- Gil, M. (2011). Poder, verdad y normalidad: genealogía del hombre moderno a través de la lectura de M. Foucault. *Cuaderno de Materiales*, 23, 443-456. Disponible en [Microsoft Word - Gil, Poder, verdad y normalidad \(s\).doc \(filosofia.net\)](#)

- Gómez, D. V. (2011). Medios de comunicación y punitivismo. *InDret*. Disponible en [Medios de comunicación y punitivismo | InDret \(raco.cat\)](#)

- Gómez Villar, A. (2020). Los dispositivos de la sociedad de control y el exceso de subjetividad. *Ideas y Valores*, 69(174), 35–58. Disponible en <https://doi.org/10.15446/ideasyvalores.v69n174.62325>

- Grubba, L. S., Pellenz, M., & De Bastiani, A. C. B. (2017). SENSO HUMANITÁRIO EM DETRIMENTO DA SELETIVIDADE PENAL. *Journal Law*, (26), 59-79. Disponible en [ARGUMENTA 26 - FINALIZADA 2.pdf \(core.ac.uk\)](#)

- Guandalini, B., y Tomizawa, G. (2012). El mecanismo disciplinario de Foucault y el Panopticon de Bentham en la era de la información. *Revista Criterios*, (1), 83-101. Disponible en [El Mecanismo Disciplinario de Foucault y el Panopticon de Bentham en la Era de la Información | Revista Criterios \(umariana.edu.co\)](#)

- Guzmán Martínez, G. (2018, 5 de mayo). *Biopolítica: ¿Qué es y cómo la explicó Michel Foucault?*. Psicología y Mente. Disponible en <https://psicologiaymente.com/cultura/biopolitica>

- Hardt, M. (2005). La sociedad mundial de control. *Euphorion*, 21-34. Disponible en [Microsoft Word - La sociedad mundial de control por Michael Hardt.docx \(espectros.com.ar\)](#)

- Hernández Páez, E. M. (2017). Castigo, disciplina y examen en vigilar y castigar de Michel Foucault y la guía de las escuelas cristianas de Juan Bautista de la Salle. Universidad de la Salle. *Ciencia Unisalle*. Disponible en [Castigo, disciplina y examen en vigilar y castigar de Michel Foucault y la guía de las escuelas cristianas de Juan Bautista de la Salle](#)

- Hobbs, M. (2008, 02nd to 5th of december). On discourse and representation: reflections on Michel Foucault's contribution to the study of the mass media. *Annual Conference of the Australian Sociological Association University of Melbourne, Australia: Published by TASA*. Disponible en PDF

- Jiménez, E. C. (2008). El pensamiento penal de Michel Foucault. *Polis: Revista Latinoamericana*, (18), 12. [El pensamiento penal de Michel Foucault - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

- Jiménez, P.M. (2020, 14 de abril). *Libertad vigilada: competencia objetiva y territorial*. Noticias jurídicas. Disponible en [Libertad vigilada: competencia objetiva y territorial · Noticias Jurídicas \(juridicas.com\)](#)

- La ley del sólo sí es sí: en qué consiste y cuáles son sus medidas principales (2022, 25 de agosto). *Ondacero.es*. Disponible en [La ley del sólo sí es sí: en qué consiste y cuáles son sus medidas principales | Onda Cero Radio](#)

- "La manada": el caso del grupo de 5 jóvenes que abusó sexualmente de una chica en los Sanfermines que causa indignación en España. (2018, 26 de abril). *BBC News Mundo*. Disponible en ["La manada": el caso del grupo de 5 jóvenes que abusó sexualmente de una chica en los Sanfermines que causa indignación en España - BBC News Mundo](#)

- Larrauri, F. (2011, 21 de febrero). Derecho penitenciario del enemigo. *Gara*. Disponible en [Derecho penitenciario del enemigo - GARA \(naiz.eus\)](#)

- Lázaro, S (2022, 8 de octubre). La ley del solo sí es sí y el caso de La Manada: "Cabe recurso". *Ser*. Disponible en [La ley del solo sí es sí y el caso de La Manada: "Cabe recurso" \(cadenaser.com\)](#)

- Lerena, V (2021, 26 febrero). *¿Qué es el «pin parental» de Vox?*. El Periodico. Disponible en <https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20210226/pin-parental-vox-7809441>

- Lemke, T. (2010). From state biology to the government of life: Historical dimensions and contemporary perspectives of 'biopolitics'. *Journal of Classical Sociology*, 10(4), 421-438. [From state biology to the government of life: Historical dimensions and contemporary perspectives of 'biopolitics' \(sagepub.com\)](#)

- Ligarrabay, V. H. (2021). Sociedad disciplinaria e instituciones totales. Dinámicas de la identidad social en contextos de encierro. *Revista Omnia*, 4(4), 91-99. Disponible en <https://doi.org/10.53794/ro.v4i4.330>

- López, A. A. (2019). De la Biopolítica a la Fobopolítica, Gubernamentalidades contemporáneas fundadas en el miedo. *Violência, Segurança e Política*, 133. Disponible en <https://www.lume.ufrgs.br/bitstream/handle/10183/225975/001110918.pdf?sequence=1#page=134>

- López Rodríguez, A. A., González Gómez, Á., y González Quinzán, S. (2021). Populismo punitivo y extrema derecha en el espacio ibérico. *Universitas-XXI, Revista de Ciencias Sociales y Humanas*, (35), 103-126. [Populismo punitivo y extrema derecha en el espacio ibérico \(senescyt.gob.ec\)](#)

- Maestro, A. (2022, 25 de marzo). El Covid como excusa y las responsabilidades de las organizaciones revolucionarias en el "gran reinicio" del Capitalismo. *Coordinación de Núcleos Comunistas (CNC)*. Disponible en [El Covid como excusa y las responsabilidades de las organizaciones revolucionarias en el «gran reinicio» del Capitalismo. – Coordinación núcleos comunistas \(wordpress.com\)](#)

- Martínez Vázquez, F., y Pimentel Bautista, E. (2020). La comunicación en la sociedad del cansancio. *Murmillos Filosóficos*, 8(16), 16-23. Disponible en [La comunicación en la sociedad del cansancio | Murmullos Filosóficos \(unam.mx\)](#)

- Mariné, M. C. (2017). El instante que se fuga: fisuras en la sociedad del cansancio. *Ñawi: arte diseño comunicación*, 1(2), 13-32. Disponible en [El instante que se fuga: fisuras en la sociedad del cansancio. \(senescyt.gob.ec\)](#)

- Martín, A. C., Pereira, J. M., & López, P. C. L. (2022). Medios de comunicación, información política y emociones hacia partidos políticos en España. *Revista española de ciencia política*, (58), 83-109. Disponible en [Medios de comunicación, información política y emociones hacia partidos políticos en España - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

- Martín, J. (2020, 3 de marzo). El grito feminista contra las violaciones y 'manadas' que se convertirá en ley. *RTVE*. Disponible en [El grito feminista contra las violaciones | RTVE](#)

- Masterman, L. (1993). *La enseñanza de los medios de comunicación* (Vol. 1). Ediciones de la Torre. Disponible en [La enseñanza de los medios de comunicación - Len Masterman - Google Libros](#)

- Matellán, L. P. (2015). La prisión permanente revisable. Un acercamiento a un derecho penal deshumanizado. *Clivatge. Estudis i testimonis sobre el conflicte i el canvi socials*, 3, 15-27. Disponible en pdf.

- Mathiesen, T. (1997, February). La abolición:¿ un sueño imposible. *VIII Conferencia Internacional sobre Abolicionismo Penal. Auckland. Nueva Zelanda. 1997. Publicado en inglés por Association form Humanist Sociology*. Disponible en [Microsoft Word - Artículo_la_abolicion_un_suenio_imposible_mathiesen.doc \(pensamientopenal.com.ar\)](#)

- Mellón, J. A., Jiménez, G. A., & Rothstein, P. A. (2017). Populismo punitivo en España (1995-2015): presión mediática y reformas legislativas. *Revista Española de Ciencia Política*, (43), 13-36. [Populismo punitivo en España \(1995-2015\): presión mediática y reformas legislativas - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

- Michilot Yalán, M.S. (2021). Heteropías panópticas. Análisis tipológico de tres instituciones de encierro de la ciudad de Lima (Siglos XIX y XX). En *Pontificia Universidad Católica del Perú eBooks*, 159-178. Disponible en <https://doi.org/10.18800/978-612-47555-5-2.008>

- Miloro, C. (2022, 23 de febrero). *Los castigos en la Edad Media*. Historia National Geographic. Disponible en [Los castigos en la Edad Media \(nationalgeographic.com.es\)](https://nationalgeographic.com.es)

- Muñoz Aranguren, A. (2014). El Derecho Penal de la postmodernidad: reflexiones en torno al caso 'Marta Del Castillo'. *El Notario del Siglo XXI. Revista del Colegio Notarial de Madrid*. [El Derecho Penal de la postmodernidad: reflexiones en torno al caso 'Marta Del Castillo'. \(The Criminal Law of the Post-Modernity: Reflections upon 'Marta Del Castillo' Case.\) by Arturo Muñoz Aranguren :: SSRN](#)

- Muñoz, A. S. (2017). La sociedad de control: una mirada a la educación del siglo XXI desde Foucault. *Revista de filosofía*, 73, 317-336. Disponible en <https://doi.org/10.4067/s0718-4360201700100317>

- Muñoz, M (2023). El PSOE, tras la decisión del Supremo sobre el 'solo sí es sí': "Afortunadamente la ley ya no está en vigor". *Público*. Disponible en [El PSOE, tras la decisión del Supremo sobre el 'solo sí es sí': "Afortunadamente la ley ya no está en vigor" \(msn.com\)](#)

- National Geographic (2017). *El Panóptico: ¿una prisión perfecta o ataque a la intimidad?*. Disponible en <https://www.nationalgeographic.es/historia/el-panoptico-una-prision-perfecta-o-ataque-a-la-intimidad>

- Osorio, C. R. (1984). M. Foucault: el discurso del poder y el poder del discurso. *Universitas philosophica*, 2(3). Disponible en pdf

- Palazzo Galo, E. (2017). MICHEL FOUCAULT Y EL SABER PODER. *Revista Humanismo Y Cambio Social*, (3), 95–100. Disponible en <https://doi.org/10.5377/hcs.v0i3.4906>

- Paredes Castañón, J. M. (2020). LA INTERACCIÓN ENTRE LOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN SOCIAL Y LA POLÍTICA CRIMINAL EN LAS DEMOCRACIAS DE MASAS. *Teoría & Derecho. Revista De Pensamiento jurídico*, (24), 93–114. Disponible en [Vista de LA INTERACCIÓN ENTRE LOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN SOCIAL Y LA POLÍTICA CRIMINAL EN LAS DEMOCRACIAS DE MASAS \(tirant.com\)](#)

- Pastor, J. (2009). Relevancia de Foucault para la Psicología. *Psicothema*, 21(4), 628-632. Disponible en [Redalyc.Relevancia de Foucault para la Psicología](#)

- Pigna, F. (2018, 29 enero). *Muerte y pedagogía política durante la Revolución: Buenos Aires, 1810-1812, por María Alejandra Fernández*. El Historiador. Disponible en <https://www.elhistoriador.com.ar/muerte-y-pedagogia-politica-durante-la-revolucion-buenos-aires-1810-1812-por-maria-alejandra-fernandez/>

- Pinochet, F. R. (2013). Poder y saber. Legitimidad de la prisión en Foucault: Sociedades disciplinarias y de control. *Revista de Estudios Cotidianos*, 1(3), 278-299. Disponible en [Poder y saber. Legitimidad de la prisión en Foucault: Sociedades disciplinarias y de control - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

- Populismo penal. (2012, 16 de mayo). *El País*. Disponible en https://elpais.com/elpais/2012/05/15/opinion/1337109089_595607.html?event_log=oklogin

- Preciado, P. B. (2020). Aprendiendo del virus. *El país*. Disponible en https://elpais.com/elpais/2020/03/27/opinion/1585316952_026489.html

- Puerta, J. L. (2014). Michel Foucault no ha muerto. *Revista de Humanidades*, 13(2), 226-23. Disponible en [dendra nov_2014_06_michel foucault.pdf \(fundacionpfizer.org\)](#)

- ¿Qué ha cambiado con la ley del 'solo sí es sí' y por qué se rebajan las penas? (2022, 16 de noviembre). *Vozpópuli*. Disponible en [¿Qué ha cambiado con la ley del 'solo sí es sí' y por qué se rebajan las penas? \(vozpopuli.com\)](http://vozpopuli.com)
- Requena Hidalgo, J. (2004). De la " sociedad disciplinaria" a la " sociedad de control": la incorporación de nuevas tecnologías a la policía. *Scripta Nova: Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, 2004, Vol. 8. ISSN 1138-9788. Disponible en <http://hdl.handle.net/2072/530277>
- Rial, J. (2015). Medios y campañas electorales: retos para la equidad. *Revista de Derecho Electoral*, (19), 11. Disponible en [Medios y campañas electorales: retos para la equidad - Dialnet \(unirioja.es\)](http://unirioja.es)
- Rigazzio, J. M., Cerrizuela, S., Nassif, A., Bliss, P., Nieva, N., & Ramos, B. (2020). SEGURIDAD CIUDADANA Y CONTROL SOCIAL: SUS PRÁCTICAS DISCURSIVAS A TRAVÉS DE LOS MASS MEDIA. EFECTOS SUBJETIVOS EN DIFERENTES POBLACIONES DE TUCUMÁN. *Investigando en Psicología*, (21). Disponible en [SEGURIDAD CIUDADANA Y CONTROL SOCIAL: SUS PRÁCTICAS DISCURSIVAS A TRAVÉS DE LOS MASS MEDIA. EFECTOS SUBJETIVOS EN DIFERENTES POBLACIONES DE TUCUMÁN | Investigando en Psicología \(psicologiauntojs.org\)](http://psicologiauntojs.org)
- Río, M. Á. I., & Parente, J. A. P. (2006). La pena de localización permanente y su seguimiento con medios de control electrónico. *Tomo II, 1071*. Disponible en fundacion-rama.com/wp-content/uploads/2022/04/2106.-Anuario-de-Derecho-...-T.-I-I-Konrad.pdf#page=346
- Robira Salvador, I. (2018, 13 de Marzo). *Michel Foucault: Biografía y Aportes de Este Pensador francés*. Psicología y Mente. Disponible en [Michel Foucault: biografía y aportes de este pensador francés \(psicologiyamente.com\)](http://psicologiyamente.com)
- Rodríguez, P. E. (2008). ¿ Qué son las sociedades de control. *Revista Sociedad*, 27, 177-192. Disponible en [21. Qué son las sociedades de control \(uba.ar\)](http://uba.ar)

- Rodríguez Díaz, R. (2004). *Teoría de la Agenda-Setting: aplicación a la enseñanza universitaria*. Observatorio Europeo de Tendencias Sociales. Disponible en [RUA: Teoría de la Agenda-Setting : aplicación a la enseñanza universitaria](#)
- Ruiz, Y. A. (2018). Populismo punitivo y derecho penal simbólico. *Inciso*, 20(1), 37-45. Disponible en [Populismo Punitivo y Derecho Penal Simbólico | Inciso \(ugca.edu.co\)](#)
- Salat Paisal, M. (2016). Regulación actual de la medida de seguridad de libertad vigilada y su aplicación por parte de los tribunales. *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, 20, 161-187. Disponible en [Regulación actual de la medida de seguridad de libertad vigilada y su aplicación por parte de los tribunales \(udc.es\)](#)
- Sanz, L. V., Iraeta, A. I. V., y Guillén, C. S. J. (2010). El estudio científico del miedo al delito: algunas reflexiones sobre un fenómeno urbano, mediático y político. *International e-journal of criminal sciences*, (4). Disponible en [El estudio científico del miedo al delito: algunas reflexiones sobre un fenómeno urbano, mediático y político | International E-Journal of Criminal Sciences \(ehu.eus\)](#)
- Serrano, F. J. T. (2009). CINEPOLÍTICA Y CINEVALOR. LA «GRAN TRANSFORMACIÓN» DE LA BIOPOLÍTICA. *Rastros y rostros de la biopolítica*, 93. Disponible en pdf.
- SIAP. (2022, 28 de noviembre). Exceso de mortalidad y estrategia del avestruz. *covid19evidencias.com*. Disponible en [material_audiovisual \[Covid19Evidencias\]](#)
- Soengas Pérez, X. (2018). Los medios de comunicación en la sociedad actual: crisis, negocio y politización. *Ámbitos. Revista Internacional de Comunicación*, 40. Disponible en [Los medios de comunicación en la sociedad actual: crisis, negocio y politización \(us.es\)](#)

- Solanilla, M. U. y Bermejo, G. N. (2014). Michel Foucault: El funcionamiento de la institución escolar propia de la Modernidad. *Anduli: revista andaluza de ciencias sociales*, (12), 153-167. Disponible en [MICHEL FOUCAULT: El funcionamiento de la institución escolar propio de la Modernidad | ANDULI. Revista Andaluza de Ciencias Sociales \(us.es\)](#)

- Sossa Rojas, A. (2011). Análisis desde Michel Foucault referentes al cuerpo, la belleza física y el consumo. *Polis. Revista Latinoamericana*, (28). [Redalyc.Análisis desde Michel Foucault referentes al cuerpo, la belleza física y el consumo](#)

- Sozzo, M. (2014). ¿Metamorfosis de la prisión? Proyecto normalizador, populismo punitivo y “prisión-depósito” en Argentina. URVIO. *Revista Latinoamericana De Estudios De Seguridad*, 1(1), 88–116. Disponible en [¿Metamorfosis de la prisión? Proyecto normalizador, populismo punitivo y “prisión-depósito” en Argentina | URVIO. Revista Latinoamericana de Estudios de Seguridad \(flacsoandes.edu.ec\)](#)

- Tedesco, I. F. (2010). El ritual judicial penal. Hacia una teoría sociojurídica del enjuiciamiento penal. *Nuevos paradigmas de las ciencias sociales Latinoamericanas*, (1). Disponible en [El ritual judicial penal. Hacia una teoría sociojurídica del enjuiciamiento penal* | Tedesco | NUEVOS PARADIGMAS DE LAS CIENCIAS SOCIALES LATINOAMERICANAS \(ilae.edu.co\)](#)

- Tejeda, J. L. (2012). Biopoder en los cuerpos. *Educación Física y Ciencia*, 14, 13-25. Disponible en [Redalyc.Biopoder en los cuerpos](#)

- Tierno, P. C. (2014). ¿ Otra política penal es posible? Un estudio sobre la viabilidad de una política criminal alternativa al populismo punitivo. *Estudios penales y criminológicos*, 34. Disponible en [¿Otra política penal es posible? Un estudio sobre la viabilidad de una política criminal alternativa al populismo punitivo | Estudios Penales y Criminológicos \(usc.gal\)](#)

- Tinessa, G. (2010). Marginados, minorías e inmigrantes: criminalización de la pobreza y encarcelamiento masivo en las sociedades capitalistas avanzadas. *Miradas en Movimiento*, (3), 39-68. Disponible en [Marginados, minorías e inmigrantes:](#)

[criminalización de la pobreza y encarcelamiento masivo en las sociedades capitalistas avanzadas - Dialnet \(unirioja.es\)](#)

- Tonkonoff Costantini, S. E. (2012). Las funciones sociales del crimen y el castigo: Una comparación entre las perspectivas de Durkheim y Foucault. *Sociológica (México)*, 27(77), 109-142. Disponible en https://www.scielo.org.mx/scielo.php?pid=S0187-01732012000300004&script=sci_abstract&tlng=pt
- Tovar, A. N. (2021). *Populismo punitivo: Crítica del discurso penal moderno*. INACIPE.
- Traverso, J. F. (2018). Poder y biopoder en la obra de Michel Foucault: del análisis de la sociedad disciplinaria al de la población. *Red Sociales, Revista del Departamento de Ciencias Sociales*, 5(02), 118-134. Disponible en <REDSOC025-07-ASEC-TRAVERSO-PÁG.-118-134.pdf> (redsocialesunlu.net)
- Urraco-Solanilla, M., & Nogales-Bermejo, G. (2014). Michel Foucault: El funcionamiento de la institución escolar propio de la Modernidad. *ANDULI, Revista Andaluza de Ciencias Sociales*, (12), 153-167. Disponible en [MICHEL FOUCAULT: El funcionamiento de la institución escolar propio de la Modernidad | ANDULI. Revista Andaluza de Ciencias Sociales \(us.es\)](#)
- Val, E. (2021). Estrasburgo vuelve a condenar a España por no investigar a fondo las torturas. *La Vanguardia*. Disponible en [Estrasburgo vuelve a condenar a España por no investigar a fondo las torturas \(lavanguardia.com\)](#)
- Valderrama Bares, P. (2013). La micropolítica de la función reeducadora en prisión. *Revista de educación*. Disponible en [La micropolítica de la función reeducadora en prisión \(educacion.gob.es\)](#)
- Vox (2021, 8 de marzo). *Frente a la 'Ley Trans' del Gobierno, el sentido común de VOX: PNL para proteger a mujeres y niños*. Voxespana.es. Disponible en [Frente a la](#)

['Ley Trans' del Gobierno, el sentido común de VOX: PNL para proteger a mujeres y niños - VOX \(voxespana.es\)](#)

- Zubiri, E. (2018, 10 abril). *El arte como acto de resistencia - Gilles Deleuze* [Video]. YouTube. Disponible en https://www.youtube.com/watch?v=Cq_zP4LSyik